

**vLaamse
OUDERENRAAD**

Beleidsplan 2020-2025

Inhoud

Inleiding.....	3
1. Waarvoor gaan we?.....	4
Missie	4
Visie	4
Strategie	4
2. Geschiedenis van de Vlaamse Ouderenraad	6
3. Structuur en werking	8
Organigram.....	8
Bestuursorganen	8
Lidorganisaties.....	9
Commissies.....	9
4. Omgevingsanalyse	10
Maatschappelijke veranderingen en uitdagingen in tijden van vergrijzing	10
Evoluties in het landschap als adviesraad	26
5. Synthese stakeholdersbevraging	31
6. Strategische en operationele doelstellingen voor 2020-2025.....	45
7. Bijlagen	53
Bijlage 1: referentielijst omgevingsanalyse.....	53
Bijlage 2: overzicht respondenten en participanten stakeholderbevraging.....	58

Inleiding

De Vlaamse Ouderenraad heeft zich in zijn vijftienjarige werking als adviesraad stevig verankerd in het ouderenbeleids- en participatielandschap. Samen met het landschap is de organisatie zich steeds verder blijven ontwikkelen. Ook de voorbije beleidsperiode is de Vlaamse Ouderenraad niet stil blijven staan. Meer dan ooit bevestigde de Vlaamse Ouderenraad zijn rol als dé partner voor het Vlaamse ouderenbeleid.

Maar stagneren is geen optie: maatschappelijke veranderingen brengen nieuwe thema's met zich mee, beleidskeuzes plaatsen ons voor inhoudelijke uitdagingen en evoluties in het inspraaklandschap sporen ons aan om kritisch te blijven reflecteren over onze positie. Stof tot nadenken is er alvast genoeg. Op zoek naar de weg vooruit consulteerden we een brede groep stakeholders. We hebben geluisterd naar iedereen die van dicht of ver bij onze werking betrokken is. Die inbreng was goud waard. Het bood ons de fundamentele om onze prioritaire doelstellingen voor de komende jaren te formuleren.

Van ons beleidswerk versterken tot onze stem in het maatschappelijk debat helder krijgen. Van het sensibiliseringswerk herdenken tot onze banden met het onderzoeksveld aanhalen. Van de ondersteuning van lokale ouderenbeleidsparticipatie tot de aandacht voor de specifieke situatie van ouderen in Brussel. We willen inzetten op uiteenlopende fronten. We bouwen hierbij voort op de stappen die we de voorbije jaren ondernamen, maar durven ook bijsturen waar nodig. De zeven doelstellingen omvatten een ambitieuze, maar realistische mix aan acties waar de Vlaamse Ouderenraad de komende jaren zijn schouders onder wil zetten.

Doorheen dat alles blijft onze missie onveranderd: de maatschappelijke slagkracht van ouderen versterken en bouwen aan een samenleving waarin iedereen op een actieve manier ouder kan worden. In alle diversiteit en in elke levensfase.

1. Waarvoor gaan we?

Missie

De Vlaamse Ouderenraad wil de ervaring en competenties van ouderen samenbrengen en inzetten om de maatschappelijke slagkracht van alle ouderen in Vlaanderen en Brussel te versterken, en om een samenleving te bevorderen die actief ouder worden voor iedereen mogelijk maakt.

Visie

Iedereen wordt ouder. En naarmate we ouder worden, veranderen de uitdagingen waarmee we geconfronteerd worden, de rollen die we opnemen en de noden die we ervaren. De Vlaamse Ouderenraad streeft naar een samenleving waarin iedereen op een kwaliteitsvolle manier ouder kan worden, in alle diversiteit en in elke levensfase. De Vlaamse Ouderenraad vertrekt daarbij vanuit de ervaringen en noden van de huidige ouderen.

Het principe van actief ouder worden staat daarbij centraal. Actief ouder worden houdt in dat iedereen, ook wie zich in een kwetsbare situatie bevindt, zo lang als mogelijk **de regie over het eigen leven** in handen houdt, en ouder kan worden op een manier die zijn sociaal, mentaal en fysisch welzijn bevordert en zijn volwaardige participatie aan de samenleving mogelijk maakt.

De laatste decennia van een mensenleven zijn al lang geen 'rustfase' meer: ze maken volwaardig en betekenisvol deel uit van het leven. Ook dan willen mensen hun competenties ontplooiën, deelnemen aan de samenleving en die samenleving mee vormgeven. Dat vraagt om eigen engagement, maar ook om een samenleving die daarvoor open staat. Die op een genuanceerde manier naar ouder worden kijkt, en die alle generaties op een inclusieve manier verbindt.

Aan die samenleving wil de Vlaamse Ouderenraad mee bouwen.

Strategie

Als pluralistisch en democratisch overlegplatform van organisaties van en voor ouderen, vertrekt de Vlaamse Ouderenraad steeds vanuit de **expertise, inzichten en ervaringen van de ouderen zelf**. De ouderenverenigingen en platformen van lokale ouderenraden vervullen daarbij een cruciale rol als schakel tussen de Vlaamse Ouderenraad en individuele ouderen. Waar nodig nemen we extra initiatieven om een ruimere groep of specifieke doelgroepen onder ouderen gericht te betrekken.

In een samenleving die steeds complexer wordt, zijn **inspraak en een inclusief beleid** nodig om tot gedragen en doeltreffende oplossingen te komen. Wat het ouderenbeleid betreft, zijn ouderen de ervaringsdeskundigen. Op basis van hun inbreng treedt de Vlaamse Ouderenraad in dialoog met de overheid, adviesraden en andere organisaties.

Via **adviezen**, standpunten en memoranda streven we naar de realisatie van een optimaal ouderenbeleid. Als Vlaamse Ouderenraad richten we ons hierbij hoofdzakelijk op het Vlaamse niveau, maar voorzien we ook in opvolging van het lokaal, federaal, Europees en internationaal beleid met een impact op ouderen in Vlaanderen en Brussel. Daarbij stemmen we de werkzaamheden af op die van de bestaande inspraakorganen van ouderen op deze niveaus. Tegelijk zet de Vlaamse Ouderenraad ook specifiek in op de ondersteuning en versterking van de inspraak van ouderen op **lokaal niveau**.

Als Vlaamse Ouderenraad ondersteunen en bevorderen we het **overleg en de samenwerking tussen de ouderenorganisaties**. Door het samenbrengen van hun deskundigheid, invloed, netwerk en mobilisatiekracht kunnen we de belangen van ouderen sterker verdedigen en hun zichtbaarheid vergroten.

Via onze **sensibiliseringscampagnes** willen we mensen bewust maken van de toegevoegde waarde van ouderen in de samenleving, meer aandacht creëren voor hun noden en behoeften, de realistische beeldvorming rond ouderen stimuleren en de ouderen zelf aanzetten om een actieve rol te (blijven) spelen in hun omgeving.

Doeltreffende participatie vraagt om goede informatie. Daarom informeren we ouderen, professionals en andere geïnteresseerden over het beleid dat voor ouderen relevant is, zowel via traditionele als via digitale informatiekkanalen. Tevens stimuleren en ondersteunen we onderzoek rond ouderen.

2. Geschiedenis van de Vlaamse Ouderenraad

Sinds de jaren '70 overlegden de klassieke verenigingen van gepensioneerden jaarlijks met elkaar in het **Overlegcomité van Vlaamse Gepensioneerdenorganisaties (OVG)**. Van daaruit werd de Week van de Derde Leeftijd georganiseerd, tegenwoordig bekend als de Ouderenweek, oorspronkelijk een initiatief van het Verbond van Senioren (nu: FedOS).

Vanaf **1983** ontstonden verschillende **andere initiatieven en organisaties voor ouderen**, zoals de Seniorenbeweging, de Dienstencentra, de Grijsse Panters, Senioren in beweging, ... Het Seniorenplatform presenteerde zich als een platform voor de niet-zuilgebonden bewegingen, bij wijze van alternatief voor het OVG. De nieuwe organisaties en initiatieven vonden weerklank in de pers, onder meer door hun strijdvastige opstelling en uitgesproken politieke stellingnames.

Deze evolutie leidde ertoe dat het OVG zich openstelde voor de kleinere en nieuwe organisaties om zo tot een gezamenlijk overleg te komen. Dit resulteerde in een door het OVG georganiseerde inspraakdag te Wachtebeke op 11 oktober **1993**, waarbij de 7 klassieke verenigingen de andere organisaties uitnodigden tot een bredere samenwerking. Het Vlaams **Ouderen Overleg Komitee (OOK)** was geboren. De omvorming van het OVG tot OOK werd officieel voorgesteld, waarbij het OOK zou fungeren als woordvoerder namens alle ouderen. Op basis van deze inspraakdag werd een 10-puntenprogramma gelanceerd, dat onderschreven werd door elke ouderenorganisatie die lid werd van het OOK.

Het OOK werd als spreekbuis van ouderen enthousiast onthaald door de overheid. Op het Vlaams Welzijnscongres 'Ouderen in solidariteit' in november 1993 werd het OOK officieel erkend door toenmalig Vlaams minister van Welzijn Wivina De Meester. Ook Vlaams minister van Cultuur Weckx erkende het OOK als representatieve gesprekspartner. Toen Luc Martens Vlaams minister van Welzijn en Cultuur was, kende hij als eerste een structurele subsidie toe aan het OOK. Op federaal niveau kwam er erkenning doordat voormalig minister Willockx (Pensioenen) bij de oprichting van het **Raadgevend Comité voor de Pensioensector** in het Koninklijk besluit liet inschrijven dat alle leden voor Vlaanderen door de minister benoemd worden op voorstel van de OOK-koepel.

Bij de oprichting van het OOK werd ook komaf gemaakt met allerhande modieuze, oubollige of wollige termen om de doelgroep te benoemen, zoals bejaarden, derdeleeftijders, driemaal twintigers, plussers, ouden van dagen, minder jonge mensen, ... Het OOK opteerde ervoor om hen simpelweg '**ouderen**' te noemen, een internationale term die niet tijdsgebonden is, maar ook een term die de hele groep aanduidt.

Op 13 december 1994 werd het 'Vlaams Ouderen Overleg Komitee' omgevormd tot **vzw** met als doelstelling door overleg, samenwerking en beleidsadvies de welvaart en het welzijn van de ouderen en de werking van de deelnemende organisaties te bevorderen, met respect voor de eigenheid van iedere organisatie.

Tot eind 2001 werd het secretariaat van het OOK beurtelings waargenomen door de grotere organisaties. Dankzij Vlaams minister van Welzijn Mieke Vogels kon op 1 december 2001 het OOK starten met een **onafhankelijk secretariaat**. Ondertussen nam het OOK de organisatie van het tweejaarlijkse ‘Ouderenparlement’ over, oorspronkelijk een initiatief van Impact vzw en de Seniorenbeweging.

De niet-gereguleerde subsidie voor de Ouderenweek, het Ouderenparlement en de werkingskosten evolueerden naar een jaarlijkse convenantsubsidie. Op 2 september 2005 werd de vzw Vlaams Ouderen Overleg Komitee (OOK) **erkend als Vlaamse Ouderenraad** in uitvoering van het decreet houdende de stimulering van een inclusief Vlaams ouderenbeleid en de beleidsparticipatie van ouderen. Als Vlaamse Ouderenraad kreeg de organisatie daardoor zijn huidige rol als formeel adviesorgaan voor het Vlaamse ouderenbeleid. Toenmalig Vlaams minister van Welzijn Inge Vervotte, de jongste Vlaams minister tot dan toe, stelde de eerste Vlaamse Ouderenraad officieel aan. Tussen de Vlaamse Regering en de Vlaamse Ouderenraad wordt als gevolg daarvan elke vijf jaar een **beheersovereenkomst** afgesloten met als hoofdplicht de adviesverlening aan de Vlaamse regering.

Naast de bepalingen rond het Vlaamse Ouderenbeleid en de Vlaamse Ouderenraad, bevatte het decreet rond het inclusief ouderenbeleid en de beleidsparticipatie ook een luik rond de ondersteuning van het lokale ouderenbeleid. Dat luik werd eind 2012 herzien. Het oorspronkelijke opzet, waarbij Vlaanderen gemeenten rechtstreeks zou financieren mits zij een aantal instrumenten voor hun lokaal ouderenbeleid hanteren, was immers nooit uitgevoerd. Ter vervanging creëerde het nieuwe decreet de mogelijkheid om partnerorganisaties te erkennen, die kennis en ondersteuning zouden bieden aan lokale bestuur en ouderen op het terrein, om zo het inclusief ouderenbeleid en de beleidsparticipatie van ouderen op lokaal niveau te versterken. In 2015 werd de Vlaamse Ouderenraad voor de eerste keer erkend als partnerorganisatie. Onder de noemer **Vlaamse Ouderenraad · Lokaal** bouwt de Vlaamse Ouderenraad sindsdien een uitgebreid ondersteuningsaanbod uit, in hoofdzaak gericht op ouderen die zich engageren in lokale ouderenraden.

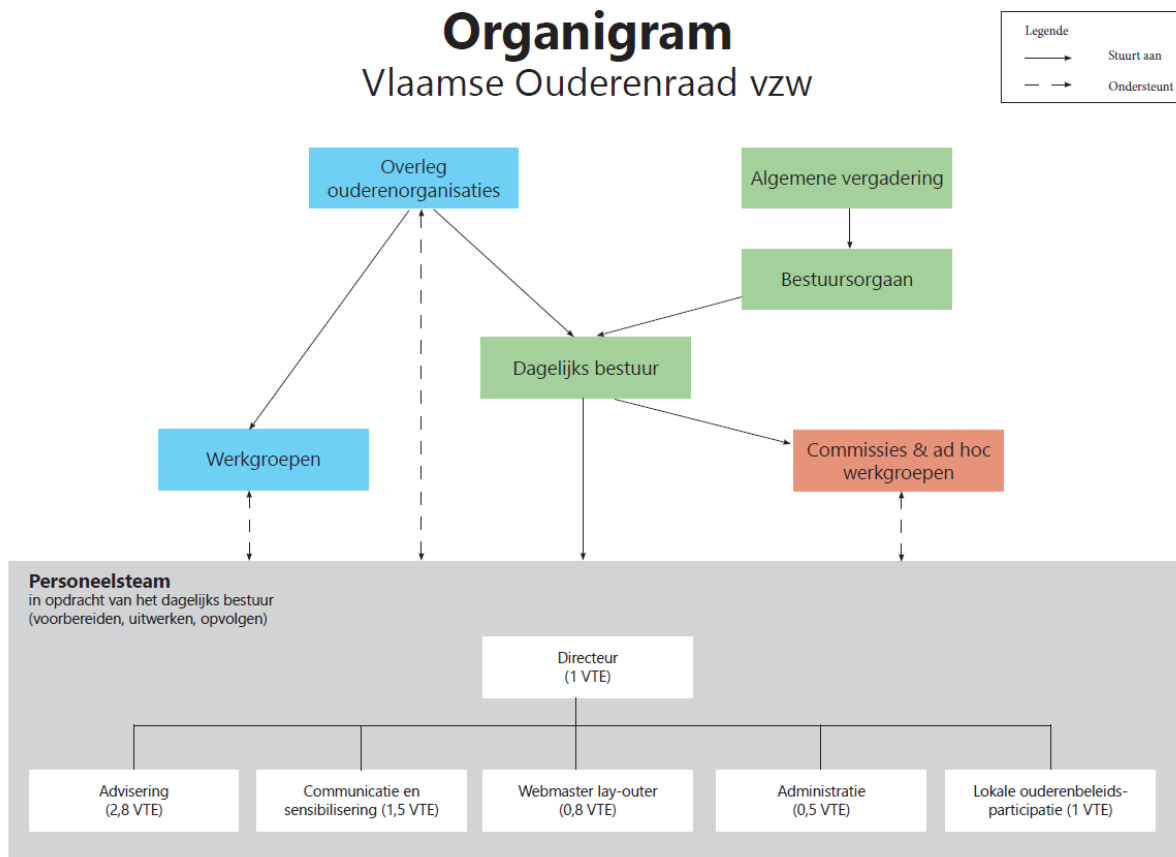
Enkele jaren later kwam er opnieuw deining in het landschap van de inspraak van ouderen. Met ingang van 2018 werden de persoonsgebonden bevoegdheden van de provincies overgeheveld naar het Vlaamse en lokale niveau. De toenmalige provinciale ouderenraden besloten zich om te vormen tot **interregionale sturgroepen ouderenbeleidsparticipatie (ISO's)**, waarin vertegenwoordigers uit de regionale overlegplatformen van lokale ouderenraden en ouderenverenigingen samenkwamen. In 2018-2019 traden de verschillende ISO's toe tot de Vlaamse Ouderenraad. Hierdoor is de representativiteit van de Vlaamse Ouderenraad verder versterkt met een vertegenwoordiging vanuit de diverse ouderenraden op lokaal niveau.

Eind 2019 telt de Vlaamse Ouderenraad daarmee 32 lidorganisaties, ondersteund door een secretariaat van 7,6 VTE.

3. Structuur en werking

Organigram

De Vlaamse Ouderenraad kent een klassieke vzw-structuur, aangevuld met de rol als overlegplatform van ouderenorganisaties:

Bestuursorganen

- **Algemene Vergadering:** het hoogste beslissingsorgaan waarin onder meer het werkingsprogramma, de begroting, de rekeningen, het jaarverslag en de adviezen en standpunten ter goedkeuring worden voorgelegd.
- **Bestuursorgaan:** zorgt voor het bestuur van de organisatie binnen de algemene beleidslijnen uitgestippeld door de Algemene Vergadering
- **Dagelijks Bestuur:** staat in voor de voorbereiding en uitvoering van de beslissingen het bestuursorgaan en de Algemene Vergadering, de werking van het secretariaat en de externe vertegenwoordigingen.

Lidorganisaties

De Vlaamse Ouderenraad telt momenteel 32 leden. Deze bestaan uit:

- **Ouderenverenigingen:** FedOS, NEOS, OKRA, S-Plus, Vief en Vlaamse Actieve Senioren
- **Ouderenwerkingen binnen ruimere organisaties:** de Grootouders- en Seniorenactie Gezinsbond, Seniorenraad Landelijke Beweging, Minderhedenforum, ABVV-senioren, GroenPlus, ...
- **Onafhankelijke leden-deskundigen:** Guido Cuyvers, Luc Goossens en Gaby Jennes
- **Toegetreden leden**, met name organisaties, instellingen en diensten waarvan het werk gericht is op ouderen: de interregionale stuurgroepen ouderenbeleidsparticipatie (ISO's), Abbeyfield Vlaanderen, Doof & Senior Vlaanderen, Seniornet Vlaanderen, OKRA-SPORT +, het Vlaams Ondersteuningscentrum Ouderenmis(be)handeling, ...

Commissies

Het inhoudelijk overleg over de verschillende beleidsdomeinen waar de Vlaamse Ouderenraad rond actief is, vindt plaats in onze commissies. Zij formuleren voorstellen inzake werkprogramma, standpunten en adviezen voor de domeinen waarrond zij actief zijn.

Begin 2020 werkt de Vlaamse Ouderenraad met de volgende commissies:

- Commissie Welzijn, Gezondheid en Zorg (WGZ)
- Commissie Bestaanszekerheid, Economie en Arbeid (BEA)
- Commissie Cultuur, Leren en Maatschappelijke Participatie (CLMP)
- Commissie Wonen, Mobiliteit en Veiligheid (WMV)
- Commissie Sport en Bewegen (Sp&B)
- Commissie Lokale Ouderenbeleidsparticipatie (LOB)
- Commissie Internationaal Ouderenbeleid (IOB)

4. Omgevingsanalyse

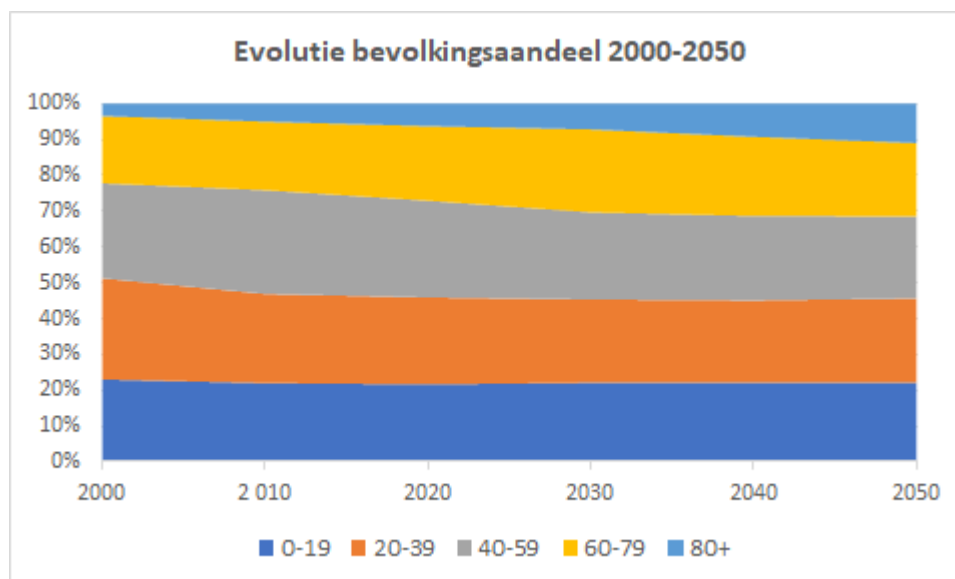
Onze maatschappij is voortdurend in beweging. Samen met die bewegingen verandert ook de omgeving waarin de Vlaamse Ouderenraad zijn missie tracht waar te maken: de levenssituatie van ouderen evolueert, diversiteit neemt toe, nieuwe beleidsparadigma's maken hun opmars, wetenschappelijke inzichten worden verfijnd, technologische ontwikkelingen beïnvloeden ons dagelijks leven en socio-economische evoluties kleuren onze samenleving. Dit alles heeft een wezenlijke impact op de Vlaamse Ouderenraad, zowel qua inhoudelijke focus als qua werking en positionering.

Het is belangrijk voldoende zicht te hebben op deze maatschappelijke ontwikkelingen bij het bepalen van de visie en strategie als organisatie in de komende beleidsperiode. Dit hoofdstuk tracht daarom de belangrijkste trends binnen de maatschappelijke omgeving van de Vlaamse Ouderenraad te schetsen. Daarbij wordt eerst gekeken naar de ontwikkelingen die van belang zijn voor het inhoudelijke werk van de Vlaamse Ouderenraad. Vervolgens werpen we een blik op de evoluties in het landschap van de ouderenbeleidsparticipatie, die relevant kunnen zijn voor de interne werking en de positionering van de Vlaamse Ouderenraad binnen het bredere middenveld.

Maatschappelijke veranderingen en uitdagingen in tijden van vergrijzing

Vergrijzing en verzilvering

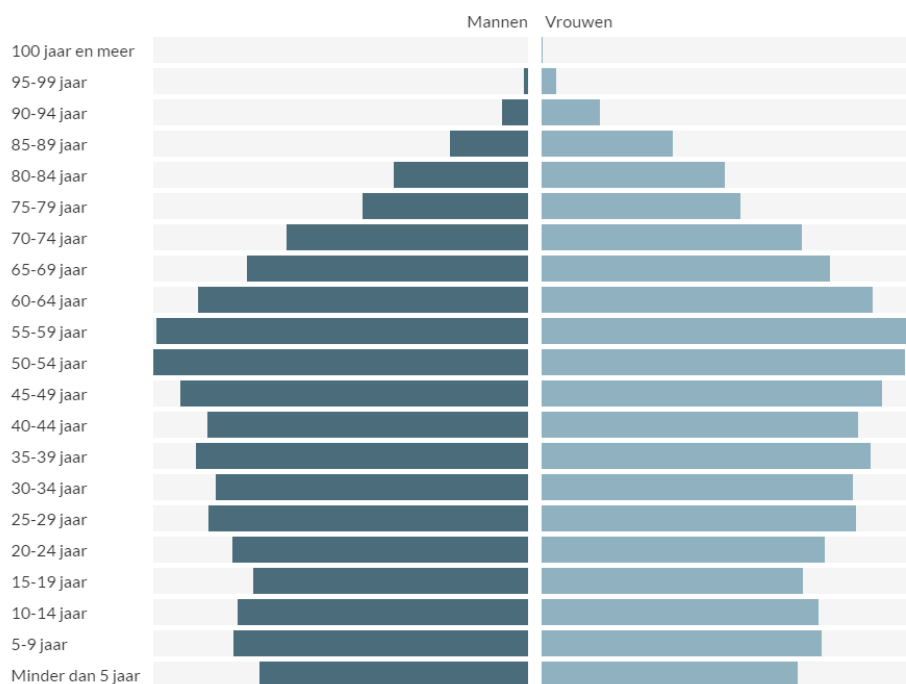
Een analyse van de Vlaamse bevolkingsstatistieken leert ons dat er sprake is van een dubbele **vergrijzing**: het aantal ouderen stijgt én er is een toename van de bevolking op zeer hoge leeftijd.

Bron: Demografische prognoses FOD Economie – Statbel (2018)

Een blik op de demografische evolutie verklaart de **stijging van het aantal ouderen**: de personen geboren tijdens de geboortepiek van de eerste 20 jaar na de Tweede Wereldoorlog bereiken nu volop de pensioenleeftijd. Die trend toont zich ook duidelijk in de bevolkingspiramide van het Vlaamse Gewest: een brede top met een smalle basis, ofwel het karakteristieke profiel van een verouderde bevolking.

In 2019 is 1 op 5 Vlamingen 65-plus. Dat zijn 1,3 miljoen personen. Prognoses voorspellen bovendien dat het aantal 65-plussers de komende 10 jaar zal stijgen met 22%. Wat betekent dat Vlaanderen in 2029 meer dan 1,6 miljoen 65-plussers (23,5%) zal tellen. (Statbel, 2018)

Bron: Statbel, bewerking Statistiek Vlaanderen (2019)

De **toename van de bevolking op zeer hoge leeftijd**, de verzilvering, is een gevolg van de stijgende levensverwachting. Hoewel de levensverwachting van mannen sterker stijgt, worden vrouwen gemiddeld nog steeds enkele jaren ouder dan mannen. Tegelijk stijgt ook de gezonde levensverwachting, het verwacht aantal jaren dat een persoon in goede gezondheid verkeert. De gezonde levensverwachting loopt relatief gelijk tussen mannen en vrouwen, wat betekent dat de extra jaren die vrouwen gemiddeld langer leven dan mannen, vooral jaren in minder goede gezondheid zijn.

De voorbije decennia was er een duidelijke vooruitgang in de gemiddelde levensverwachting. Bij mannen op de leeftijd van 65 jaar steeg die van 79,9 jaar in 1998 naar 83,4 jaar in 2018 (+3,5 jaren). Bij vrouwen van 65 jaar was er een stijging van 83,9 jaar naar 86,2 jaar (+2,3 jaren). Hierdoor zal het aantal 80-plussers in Vlaanderen meer dan verdubbelen: van 360.997 in 2014 naar zo'n 800.000 in 2060. (Federaal Planbureau, 2015)

Op 10 jaar tijd steeg het gemiddeld aantal levensjaren in goede gezondheid na 65 met ruim 8 maanden voor mannen en met bijna anderhalf jaar voor vrouwen. Belgische mannen en vrouwen van 65 jaar hebben respectievelijk een gezonde levensverwachting van 10,3 en 11,4 jaar. (Europese Commissie, 2019)

De dubbele vergrijzing brengt heel wat **maatschappelijke gevolgen** met zich mee. In wat lichten we diverse uitdagingen uit die daarmee samenhangen. Het gaat telkens om thema's waar de Vlaamse Ouderenraad de komende jaren onvermijdelijk aandacht aan zal moeten besteden.

Pensioenen

In 2018 ging 25,2% van het BBP naar de sociale zekerheid. Wetenschappelijke prognoses voorspellen een stijging van dit percentage naar 29,1% in 2040, vooral door de toenemende uitgaven voor de pensioenen en de gezondheidszorg. Na het piekmoment in 2040 wordt een daling naar 27,6% voorzien tegen 2070. (Studiecommissie voor de Vergrijzing, 2019)

De vergrijzing creëert een **druk op de pensioenuitgaven**. Als gevolg daarvan zijn de voorbije jaren heel wat hervormingen doorgevoerd om de financiering van de pensioenen te vrijwaren: de verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd, de verstrenging van de voorwaarden voor vervroegd pensioen, de hervormingen van de ambtenarenpensioenen, de afbouw van de gelijkstelling van werkloosheid in het kader van de pensioenberekening, de activering van oudere werkzoekenden, de afbouw van het brugpensioen (SWT), ... Als gevolg van deze hervormingen stijgt de leeftijd waarop mensen (vervroegd) op pensioen gaan.

In 2018 lag de werkelijke pensioenleeftijd op een gemiddelde van 61,9 jaar. In 2010 lag de reële pensioenleeftijd nog op 60,4 jaar. (Acerta, 2019)

Tegelijk is de combinatie van **werk en pensioen** flexibeler gemaakt. De grenzen op toegelaten arbeid voor gepensioneerden boven de 65 of met 45 loopbaanjaren werden afgevoerd, en diverse aangepaste stelsels zagen het licht. Zo komen gepensioneerde ouderen zowel in aanmerking voor flexi-jobs als voor betaald verenigingswerk en kunnen ze tot op zekere hoogte onbelast bijverdienen. Ook de piste van het deeltijds pensioen wordt overwogen.

In 2017 combineerden meer dan 90 000 gepensioneerden hun pensioen met een beroepsinkomen. Toch blijven deze 'bijverdieners' een uitgesproken minderheid: het gaat om minder dan 5% van de gepensioneerden. (De Smet, 2018)

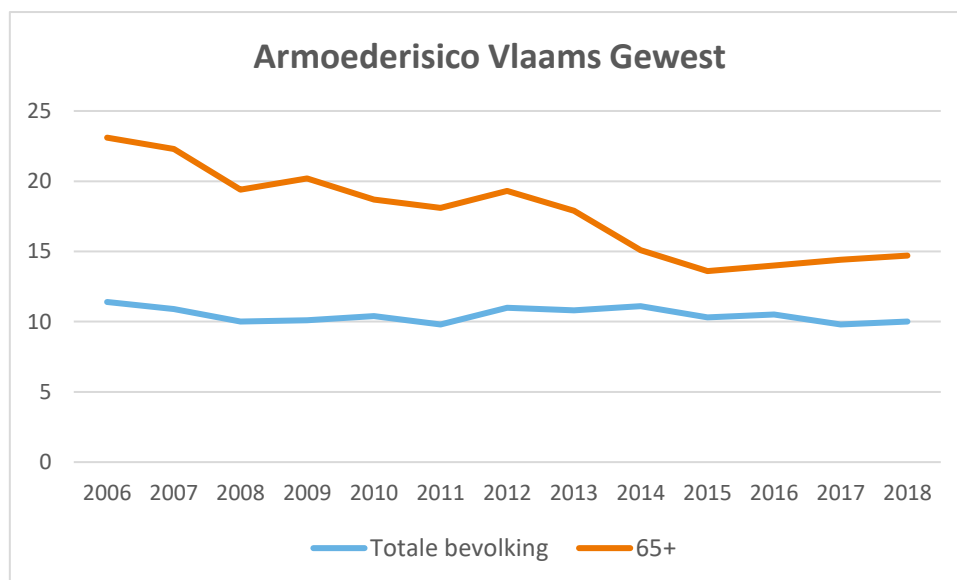
Andere pensioenhervormingen waren gericht op de **leefbaarheid** van de pensioenen, denk aan de geleidelijke verhoging van de minimumpensioenen en de inkomensgarantie voor ouderen (IGO). Toch blijft de IGO, nochtans het minimuminkomen voor ouderen, flirten met de armoederisicodrempel.

Vooraf samenwonende koppels die beide met de IGO moeten rondkomen botsen hierop. Ten opzichte van de armoederisicodrempel komen deze koppels maandelijks € 286 tekort.

Armoede en koopkracht

Als je beschikbaar inkomen lager ligt dan de armoededrempel (€ 1 187/maand) loop je risico op armoede. Dit risico ligt bij 65-plussers hoger in vergelijking met de totale Vlaamse bevolking.

Het armoederisicopercentage bij ouderen piekte in 2006. Toen bedroeg het 23,1%. Tijdens de 10 daaropvolgende jaren daalde her percentage tot 13,6%. De afgelopen jaren zien we echter terug een gestage stijging. (EU-SILC Statbel, 2019)

De voorbije jaren zette de federale regering in op een **'tax shift'** die het inkomen van de werkende bevolking moest verhogen. De lasten op arbeid werden verlaagd, wat leidde tot een gemiddelde toename van 3,5% van het beschikbaar gezinsinkomen van de Belgische huishoudens. Door de focus op arbeid konden gepensioneerde ouderen amper genieten van de voordelen van deze tax shift. Bovendien steeg de kostprijs van enkele levensnoodzakelijke diensten en goederen door besparingsoperaties op federaal en Vlaams niveau (indexsprong, verhoging btw elektriciteit, verhoging bijdrage Vlaamse zorgverzekering, afschaffing gratis hoeveelheid water, afschaffing gratis abonnement De Lijn, ...).

Op basis van de federale maatregelen nam de koopkracht van gepensioneerden de voorbije legislatuur gemiddeld met amper 0,2% toe. Bij de gepensioneerden met de laagste inkomens nam de koopkracht zelfs af. Dit nog los van de Vlaamse besparingen. (Decoster & Vanheukelom, 2019)

Heel wat ouderen met een laag pensioen rekenen op de interesten op hun spaargeld als aanvulling op hun pensioen om de laatste decennia van hun leven mee te overbruggen. Sinds het uitbreken van de financiële crisis in september 2008 is het monetair beleid van de Europese Centrale Bank echter sterk versoepeld. Door die maatregelen staat de spaarrente voor de gewone spaarder op een absoluut minimum en valt een bron van inkomsten waar deze ouderen op rekenden weg. Daar bovenop daalt de waarde van het spaargeld dat ouderen opbouwden ook nog eens stelselmatig doordat de rente de inflatie niet kan bijhouden.

Naar schatting twee miljoen mensen in ons land hebben recht op **sociale voordelen en tegemoetkomingen** (FOD Sociale Zekerheid, 2019). Heel wat mensen in een kwetsbare situatie maken omwille van allerlei drempels echter geen gebruik van de steunmaatregelen waarvoor ze in aanmerking komen. Een groot pijnpunt is dat, ondanks inspanningen om verschillende gegevens te koppelen, heel wat sociale rechten nog steeds niet automatisch toegekend worden. Denk onder meer aan de Vlaamse huurpremie, het sociaal telefoontarief, de kaart verhoogde tegemoetkoming van de NMBS en het zorgbudget voor ouderen met een zorgnood.

Dankzij de automatische toekenning van het sociale tarief voor gas en elektriciteit steeg het aantal toekenningen tussen 2009 (geen automatisering) en 2012 (wel automatisering) met 50%. (ArmenTeKort, 2019)

Participatie

Ook op oudere leeftijd willen mensen hun tijd op een aangename en zinvolle manier invullen, en hun competenties blijven benutten. Kunnen participeren, zowel op sociaal en cultureel als maatschappelijk vlak, speelt een belangrijke rol in dat actief ouder worden.

De voorkeuren van ouderen qua **vrijtijdsparticipatie** zijn erg uiteenlopend. Zowel de interesses, de activiteiten als de deelnamefrequentie zijn erg verschillend. Algemeen valt wel op dat de mate van participatie sterk samenhangt met leeftijd. Jongere ouderen zijn erg actief op het vlak van sociale en culturele participatie (inclusief sport). Maar naarmate de leeftijd toeneemt en levensomstandigheden wijzigen, lijken participatiedrempels een steeds sterkere rol te spelen en lijkt participatie moeilijker te worden.

Dat uit zich onder meer op vlak van **cultuurparticipatie**. In vergelijking met jongere generaties participeren ouderen op tal van vlakken minder aan het cultuuraanbod in hun omgeving. Hoewel generatieverschillen hierin een rol kunnen spelen, zijn er duidelijk inspanningen nodig om het lokale cultuuraanbod toegankelijker te maken voor ouderen.

Participatie aan het aanbod van lokale cultuur- en gemeenschapscentra schommelt tussen 15,7% bij de groep van 19 tot 34 jaar en 19,4% bij 55 tot 64 jaar. Daarna daalt de participatie

significant: bij 65-74-jarigen lag dit percentage op 14,5% en bij 75-plussers op 8,6%. (De Baere, Mullens, Siongers & Vandenplas, 2017)

Ook het aantal bibliotheekbezoeken neemt af met de leeftijd. Waar nog meer dan een vijfde van de 55-64-jarigen aangeeft in de voorbije zes maanden een bibliotheek bezocht te hebben, loopt dit terug tot een tiende voor 75-plussers. Gelijkaardige dalingen zien we terugkomen bij de meeste andere vormen van cultuurparticipatie. (De Baere, Mullens, Sjoners & Vandenplas, 2017)

Daartegenover staat dat ouderen wel vaak actief zijn in het **verenigingsleven**. Ongeveer 1 oudere op 2 is aangesloten bij een vereniging, een cijfer dat niet significant verschilt van andere leeftijdsgroepen. Vooral sportverenigingen, ouderenverenigingen en hobbyclubs springen er bij ouderen uit.

55-plussers zijn het vaakst aangesloten bij een sportclub (21,8%). Op ruime afstand volgen hobbyclubs (8,3%) en wijk- of buurtcomités (7,3%). Ook bij 65-plussers gaat de voorkeur naar sportclubs (15%), op de voet gevolgd door ouderenverenigingen (13,6%) en hobbyclubs (10,2%). 75-plussers zijn het vaakst aangesloten bij een ouderenvereniging (24,7%), daarna volgen sportverenigingen (7,8%) en hobbyclubs (7,6%). (De Baere, Mullens, Siongers & Vandenplas, 2017)

Participatie via vrijwilligerswerk biedt ouderen mogelijkheden om hun competenties in te zetten, nieuwe ervaringen op te doen, sociale contacten te leggen en zich in te zetten voor een doel of vereniging waar ze waarde aan hechten. Bovendien vormt vrijwilligerswerk vaak ook een opstap naar meer en andere vormen van participatie in de samenleving. Ouderen zijn talrijk aanwezig binnen het Vlaamse vrijwilligerswerk. Al hangt die aanwezigheid sterk samen met de socio-economische positie, leeftijd en gezondheidssituatie. Ouderen in een kwetsbare positie worden weinig bereikt en betrokken.

1 op de 4 vrijwilligers in Vlaanderen is ouder dan 60 jaar. Gemiddeld is 15,7% van de ouderenbevolking actief als vrijwilliger. (Koning Boudewijnstichting, 2015)

Vrijwilligerswerk is duidelijk leeftijdsgebonden: onder de ouderen zijn het vooral zestigers en zeventigers die zich inzetten als vrijwilliger: 20,4% van de zestigers, 15,7% van de zeventigers en 9,7% van de tachtigplussers zijn actief als vrijwilliger. (Verté et al., 2011)

Verder is ook **beleidsparticipatie** een belangrijke dimensie van de participatie van ouderen. Ook ouderen willen een stem in het beleid en zo mee bouwen aan de samenleving. Onder meer het lokale niveau wordt daarbij als erg belangrijk ervaren, want dicht bij de burger. Voor die lokale inspraak zijn in het merendeel van de Vlaamse en Brusselse gemeenten lokale ouderenraden actief. Ze brengen er hun noden en behoeften tot uiting en beïnvloeden zo het beleid. Tegelijk spelen deze adviesraden in de praktijk een belangrijke rol als informatieplatform.

9% van de 60-plussers heeft het voorbije jaar of iets langer geleden deel uitgemaakt van een lokaal advies-, overleg- of inspraakorgaan van de eigen gemeente. Nog eens 13% van de 60-plussers overweegt dat ooit te doen. (SCV-survey, 2018)

Op vlak van participatie blijven een aantal duidelijke **drempels** spelen, die sociale uitsluiting in de hand werken. Sommige drempels hangen samen met de toegankelijkheid van het lokale participatie-aanbod (betaalbaarheid, toegankelijkheid, tijdstippen, informatieaanbod, inhoudelijk aanbod, ...). Andere met de persoonlijke situatie van de oudere zelf (o.a. inkomen, gezondheid, sociaal netwerk, mantelzorg), of met het gebrek aan een aangepaste woon- en leefomgeving voor ouderen. Die drempels lijken een sterkere impact te hebben naarmate mensen een hogere leeftijd bereiken.

Uit verkennend onderzoek blijkt dat ouderen in Vlaanderen en Brussel vooral uitsluiting ervaren op digitaal vlak (64,2%), gevolgd door uitsluiting op het vlak van de buurt (40,1%), sociale relaties (31,1%) en burgerparticipatie (24,1%). Ook uitsluiting omwille van financiële middelen scoort hoog (23,5%). Minder voorkomende vormen van sociale uitsluiting zijn ageism (10,3%) en toegang tot diensten (10,8%). (Van Regenmortel en De Donder, 2018)

Ouder worden in een digitaliserende samenleving

De wereld wordt steeds meer digitaal, zowel de overheid als de private sector investeren in digitale technologieën om hun werking efficiënter en goedkoper te maken. Die **doorgedreven digitalisering** gaat gepaard met de tendens om de verantwoordelijkheid om 'mee' te zijn te verhalen op de burgers zelf.

Als gevolg van de intrede van informatica en automatisering in alle levensdomeinen worden alledaagse handelingen, zoals aankopen of bankverrichtingen doen, meer en meer online geregeld. Hierdoor verdwijnen steeds meer nabije, fysieke diensten en voorzieningen. Omwille van de digitale kloof is dit voor veel ouderen niet vanzelfsprekend. Lang niet alle ouderen hebben fysieke toegang tot een computer, tablet of telefoon met internetverbinding (primaire digitale kloof). Een grote groep ouderen beschikt bovendien niet over de digitale vaardigheden en mediawijsheid om vlot beroep te kunnen doen op digitale diensten (secundaire digitale kloof). Laagdrempelige, transparante en niet-digitale informatie en dienstverlening blijven voor ouderen noodzakelijk om hun autonomie te behouden en het leven in eigen handen te houden.

Het digitale vaardigheidsniveau varieert over generaties heen. 61% van de Vlamingen van 16 tot 74 jaar kan een bestand of map kopiëren of verplaatsen. Bij de jongeren (16-24 jaar) gaat het om 80%, maar bij de oudere generatie (65-74 jaar) is slechts 33% hiertoe in staat. (Statbel, 2019)

Bijna 40% van de bevolking heeft geen of weinig digitale vaardigheden, en loopt daardoor risico op digitale uitsluiting. (FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie, 2019)

Kwaliteitsvol langer thuis wonen

Ouderen blijven gedurende een **langere periode thuis wonen**. Deze trend ligt in lijn met het huidige welzijns- en zorgbeleid, dat de verhuis naar het woonzorgcentrum zo lang mogelijk wil uitstellen. Een gevolg van deze trend is een stijgend aantal alleenwonende ouderen op hoge leeftijd.

In het Vlaamse Gewest zal het aantal alleenwonende 80-plussers over een periode van 10 jaar met 20% toenemen (van 151 000 in 2017 naar 180 000 in 2027). Achter dit gemiddelde schuilen grote gemeentelijke verschillen. (Statistiek Vlaanderen, 2018a)

Deze stijging loopt niet overal gelijk maar correspondeert met de ongelijke geografische spreiding van de vergrijzing in Vlaanderen. De kust telt ook in de toekomst het hoogste aandeel ouderen. De sterkste stijging zal zich voordoen in de Antwerpse en Limburgse Kempen en het Maasland. De zwakste stijging wordt verwacht in desteden Antwerpen en Gent, de rand van Brussel en Zuid-West-Vlaanderen (Statistiek Vlaanderen, 2018b).

Hoewel **levensloopbestendige woningen en woonomgevingen** de mogelijkheden om kwaliteitsvol ouder te worden in de thuisomgeving aanzienlijk vergroten, beantwoorden veel woningen en woonomgevingen vandaag niet aan die levensloopbestendige norm. Een grote groep ouderen woont in een onaangepaste woning of, zeker wanneer de woning zich in een landelijke omgeving bevindt, is gedeprimeerd van nabije diensten en voorzieningen.

In 2018 woonde slechts 21,6% van de 65-plussers in een aangepaste woning. (Heylen & Vanderstraeten, 2019)

Van de woningen verhuurd door sociale huisvestingsmaatschappijen is slechts 1,8% aangepast aan de noden van personen met een fysieke beperking. (Schrijvers et al., 2016)

Dagelijkse voorzieningen zijn voor ongeveer 60% van de 65- tot 79-jarigen gelegen op wandelafstand. Bij 80-plussers zakt die nabijheid van voorzieningen naar 50%. (Vanderstraeten, 2019)

Ongeveer 1 op 10 ouderen loopt risico op betaalbaarheidsproblemen op het vlak van wonen. Hoewel 72% van de 65-plussers woningeigenaar is, zijn ook zij hier niet immuun voor (Heylen & Vanderstraeten, 2019). Het risico op betaalbaarheidsproblemen is wel groter voor oudere huurders, zeker op de private huurmarkt. Toch neemt het aandeel ouderen op de private huurmarkt toe.

Van de 65-plussers op de private huurmarkt in Vlaanderen spendeert 70,8% meer dan 30% van het besteedbaar inkomen aan de bruto woonuitgaven. Van de oudere sociale huurders en eigenaars met hypotheek is dit respectievelijk 21,7% en 8,5%. (Heylen & Vanderstraeten, 2019)

Tussen 2013 en 2018 is het aandeel 65-plussers op de private huurmarkt gestegen van 21% naar 28%. Daarbinnen is het aandeel private huurders van 80 jaar en ouder toegenomen van 8% naar 10%. (Heylen & Vanderstraeten, 2019)

Gezien ouder worden doorgaans gepaard gaat met een dalende mobiliteit en een kleiner wordende actieradius kan ook het belang van de beschikbaarheid en bereikbaarheid van betaalbaar **openbaar vervoer** niet onderschat worden. Dit blijkt voor heel wat ouderen echter geen evidentie. Dit maakt hen kwetsbaar voor vervoersarmoede, en heeft een weerslag op hun zelfstandigheid, sociaal leven, maatschappelijke participatie, ... Vooral de meest kwetsbare ouderen worden blootgesteld aan deze risico's.

Ouderen verplaatsen zich vaker te voet en met het openbaar vervoer dan jongere leeftijdsgroepen. 69% van de 75-plussers verplaatst zich te voet, ten opzichte van 50% bij de groep van 50-75 jaar. Het gebruik van bus, tram en metro stijgt van 26% bij 50-75 jarigen, naar 45% bij 75-plussers. Het gebruik van de trein verdubbelt, respectievelijk van 13% naar 27%. (VAB, 2019)

Voor circa een op vijf 80-plussers is er geen tram- of bushalte op wandelafstand gelegen. Dit nog los van de mate waarin de halte bediend wordt. (Vanderstraeten, 2019)

Ontwikkelingen op vlak van welzijn en zorg

Door de toename van het aantal ouderen met **langdurige zorgnoden** en meerdere aandoeningen ('multi-morbiditeit'), zal de behoefte aan langdurige zorg verder toenemen, zowel in de thuiszorg als in de residentiële zorg.

Eén op vijf ouderen geeft aan zorg nodig te hebben, maar deze niet te ontvangen. (Sciensano, 2018)

Versterking van de eerste lijn

Aangezien mensen steeds ouder worden, langer thuis blijven wonen en te maken krijgen met een combinatie van langdurige zorgnoden, kan het belang van een kwaliteitsvolle **eerstelijnszorg** niet onderschat worden.

Vandaag is het **aanbod** aan zorg- en ondersteuningsmogelijkheden in de thuisomgeving in veel gemeenten nog versnipperd en onvoldoende uitgebouwd of zichtbaar. Voor een persoon met een zorgvraag is het dan ook moeilijk om zijn weg te vinden in het zorglandschap, en de nodige zorg en ondersteuning te organiseren (D-scope, 2018). Bovendien overstijgt het grote aantal uiteenlopende vragen van ouderen, soms de mogelijkheden van de huidige aanpak en organisatie van de thuiszorgdiensten. Een betere samenwerking kan een aanzet zijn om te komen tot een toegankelijke, persoonsgerichte en kwaliteitsvolle geïntegreerde eerstelijnszorg en ondersteuning.

Op het vlak van interprofessionele samenwerking tussen huisartsenpraktijken en de rest van de eerste lijn blijkt dat België het slechtst scoort van alle landen in Europa. De afwezigheid van vaste eerstelijnssteams, die gedurende langere periodes in een vaste samenstelling samenwerken, bemoeilijkt de uitbouw van kwaliteitsvolle procedures, taakverschuiving en competentiedeling tussen disciplines. (De Maeseneer e.a., 2017)

Om die noodzakelijke samenwerking te realiseren werd Vlaanderen opgedeeld in **60 eerstelijnszones**. Aan het roer van elke eerstelijnszone staat een zorgraad. Deze reorganisatie wil, naast het tegengaan van versnippering van de zorg, ook inzetten op een verschuiving van een ziektegeoriënteerde zorg, naar een zorg die focust op de doelen en keuzes van de patiënt. Vanuit die visie is het logisch dat vertegenwoordigers van personen met een zorg- en ondersteuningsvraag vertegenwoordigd zijn in de zorgraad. De uitdaging zal zijn om deze vertegenwoordigers effectief een stem te geven en voldoende te betrekken.

Naast meer samenwerking, is ook meer aanbod noodzakelijk om een antwoord te bieden op de uitdagingen in de eerste lijn. Zo kan er nog niet in elke gemeente beroep gedaan worden op een lokaal dienstencentrum, botsen heel wat ouderen op een tekort aan respijtzorg, dagondersteuning, kortverblijf of gezinszorg in hun gemeente, is er een gebrek aan toegankelijke en laagdrempelige ontmoetingsmogelijkheden, ...

Mantelzorg

In Vlaanderen zijn er vandaag zo'n 600 000 mantelzorgers die op vrijwillige basis zorg dragen voor hulpbehoevende familieleden, buren, vrienden of kennissen. Er bestaat een grote diversiteit aan zorgsituaties, en ook de profielen van mantelzorgers en zorgontvangers zijn erg uiteenlopend. Toch valt op dat zowel zorgverleners als zorgvragers in meerderheid vrouwen en ouderen zijn.

7% van de geregistreerde mantelzorgers is 25 tot 44 jaar oud. Een ondervertegenwoordiging in vergelijking met de oudere leeftijdscategorieën. Respectievelijk 57,7% en 35% behoort tot de leeftijdscategorie 45-64 jaar en 65-79 jaar. Voornamelijk vrouwen (68,2%) blijken mantelzorg te verlenen. (Bronselaer, Vandezande, Vanden Boer & Demeyer, 2016)

80% van de zorgontvangers is ouder dan 60 jaar. Bijna de helft is ouder dan 80 jaar. Een meerderheid van de zorgontvangers zijn vrouwen (60%). Zij zijn het sterkst vertegenwoordigd in de oudste leeftijdsgroep: 71,7% van de 80-plussers die gebruik maken van mantelzorg is vrouw. In de jongere leeftijdscategorieën zijn de zorgontvangers voornamelijk mannen. (Bronselaer, Vandezande, Vanden Boer & Demeyer, 2016)

Binnen de groep mantelzorgers is er een grote groep vijftigers en zestigers die gelijktijdig zorgt voor een jongere en een oudere generatie (partner, kleinkinderen, ouders, ...). Een groot deel van deze **sandwichgeneratie** is bovendien nog beroepsactief.

Uit internationale cijfers blijkt dat 9 tot 15 % van de volwassenen gelijktijdig zorgt voor een jongere én oudere generatie. De meesten zijn tussen 45 en 65 jaar oud. (Timmers & Mechels, 2019)

Veel mantelzorgers bieden op regelmatige basis intensieve ondersteuning, en dit vaak langer dan 10 jaar. Drie op vier mantelzorgers staat elke dag paraat. (Bronselaer, Vandezande, Vanden Boer & Demeyer, 2016)

De **druk** op de sandwichgeneratie dreigt de komende jaren toe te nemen. Enerzijds trekt de overheid resoluut de kaart van **langer werken**. Hierdoor moeten deze personen hun dubbele zorgtaak (langer) combineren met een job. Die combinatie kan zorgen voor extra druk, meer rolconflicten en dus meer stress.

Anderzijds doet de overheid een duidelijk appel op de samenleving om de **zorg voor elkaar** mee in handen te nemen. Daarbij verzwaren de kortere ligduur in ziekenhuizen, het langer thuis blijven wonen, de grotere afstanden tussen familieleden, ... de taak als mantelzorger.

83% van de gezinnen die opvang inschakelen tijdens de vakantieperiodes, roept daarbij de hulp in van de grootouders. (Gezinsbond, 2017)

85% van de jonge grootouders geven aan zich overbevraagd te voelen als grootouder. Niet zozeer omdat de kinderen te veeleisend zijn, maar vooral omdat de maatschappij te veel druk oplegt. De meeste grootouders vangen hun kleinkinderen met veel plezier op maar vragen zich bezorgd af of dat in de toekomst wel mogelijk blijft, nu we met zijn allen langer moeten werken. (Gezinsbond, 2018)

Mantelzorg hoeft geen nadelige gevolgen te hebben voor de socio-economische positie en het economisch welzijn van Vlamingen, voor zover de zorg een bepaalde intensiteit niet overschrijdt. Wanneer dit wel het geval is en er een **hoge intensiteit** aan mantelzorgtaken wordt opgenomen rapporteren Vlamingen een minder gunstige socio-economische positie en een lager economisch welzijn. Intensieve mantelzorg (vanaf 10 uur per week) blijkt onder controle van demografische en socio-economische kenmerken een risicofactor voor het economische welzijn van Vlamingen (Bronselaer et al., 2017).

Bij de leeftijdsgroepen 56-60 jaar en 66-70 jaar loopt de tijdsinvestering voor mantelzorg bijna op tot het equivalent van een halftijdse job. Deze leeftijdsgroepen verlenen gemiddeld 14 tot 18 uur per week zorg. (Elchardus, 2016)

Omwille van beperkte middelen (ontoereikende kennis, beperkt of niet-effectief sociaal netwerk, ontoereikende financiële middelen) ervaren vooral personen in een minder sterke socio-economische

positie meer drempels in hun **toegang tot het formeel ondersteuningsaanbod**. Hierdoor verlenen zij vaker (intensieve) mantelzorg (Bronselaeer et al., 2016).

Zorg in woonzorgcentra

Daar waar vroeger ook relatief zelfredzame ouderen in **woonzorgcentra** verbleven, stellen we vast dat de bewoners vandaag steeds vaker ouderen met zware zorgnoden zijn. De meeste ouderen blijven zo lang mogelijk thuis wonen. Pas wanneer er nood is aan meer continue zorg en ondersteuning verhuizen ze naar het woonzorgcentrum. Daardoor neemt de verblijfsduur van bewoners in woonzorgcentra af.

Woonzorgcentra en hun medewerkers komen door deze evolutie voor aanzienlijke uitdagingen te staan. Zeker gezien de **financiering achterophinkt**. Voor heel wat woonzorgcentra lopen de bijkomende erkenningen voor zorg aan ouderen met zware zorgnoden achter op het reële aantal ouderen met een zwaar zorgprofiel. Hierdoor lopen deze woonzorgcentra bijkomende financiering voor de inzet van extra zorgpersoneel mis.

In 2016 verbleven ongeveer 12 000 bewoners met een zwaar zorgprofiel in een woongelegenheden van een woonzorgcentrum zonder bijkomende erkenning. Dit op een totaal van ongeveer 78 000 woongelegenheden in woonzorgcentra. (Vlaamse Regering, 2018)

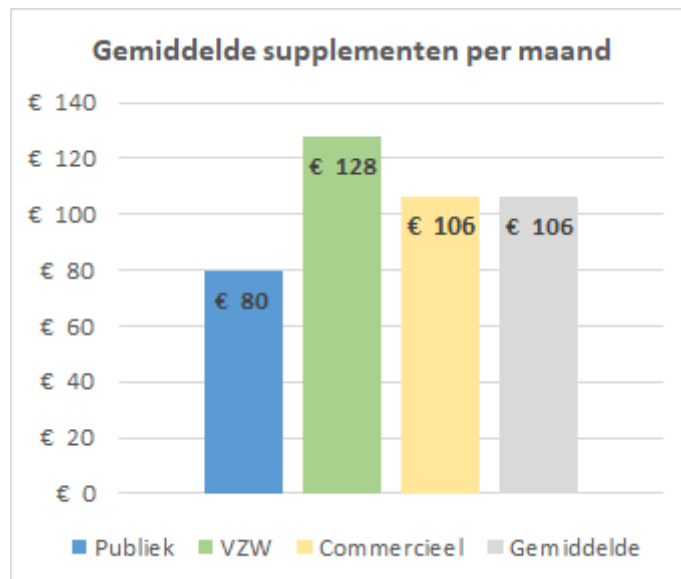
Verder zijn er op beleidsniveaus nog evoluties die in de toekomst een impact zullen hebben op de zorg in woonzorgcentra. Zo vragen het beleid en de sector om ontschotting. Ook de nood aan een verschuiving van het dominante medische zorgmodel naar een **persoonsgerichte zorg** met een grotere focus op het wonen en leven werd al naar voor geschoven. Op vlak van financiering worden de mogelijkheden van een persoonsvolgend financieringsmodel voor de ouderenzorg verkend.

Betaalbaarheid van woonzorgcentra

In 2019 bedroeg de gemiddelde **dagprijs** € 59,05 of € 1 772 per maand. Een stijging van 2,54% (inclusief inflatie) ten opzichte van 2018. Daarbovenop komen nog **supplementen** voor extra diensten die niet gedekt zijn door de dagprijs. Het gaat om remgelden en kosten voor niet terugbetaalde geneesmiddelen, de kapper, pedicure, voedingssupplementen, maaltijdbedeling op de kamer, internet- of televisieabonnement, telefoonkosten, incontinentiemateriaal, ... De zaken die via een supplement aangerekend worden verschillen sterk van woonzorgcentrum tot woonzorgcentrum en van bewoner tot bewoner.

De gemiddelde dagprijs varieert duidelijk naargelang het type uitbater: van gemiddeld € 56,27 bij openbare woonzorgcentra en € 57,42 bij vzw-woonzorgcentra tot € 64,66 bij de commerciële woonzorgcentra. Ook tussen oude en nieuwe voorzieningen is een verschil: nieuwe voorzieningen mogen hun dagprijs zelf bepalen en hebben dus de mogelijkheid om fors

meer te vragen dan bestaande woonzorgcentra. Bij nieuwe voorzieningen lag de gemiddelde dagprijs op € 66,90. (Agentschap Zorg en Gezondheid, 2020)

Bron: Socialistische Mutualiteiten, 2017

De **kloof** tussen het gemiddeld pensioen en de factuur voor het woonzorgcentrum is groot. Om hier gedeeltelijk aan tegemoet te komen, heeft elke bewoner vanuit de Vlaamse sociale bescherming recht op een zorgbudget voor zwaar zorgbehoevenden (€ 130) en ongeveer 1 op 3 ook op het zorgbudget voor ouderen met een zorgnood (tot € 583). Toch moet het overgrote deel van de bewoners bijkomende middelen zoeken om de factuur te kunnen betalen: eigen spaargeld, financiële steun van de familie of hulp vanuit het OCMW.

In 2017 sprong het OCMW bij 1 op 15 bewoners bij om de factuur van het woonzorgcentrum te betalen. Dit komt neer op zo'n 5 100 bewoners. Al is dat het topje van de ijsberg, want heel wat families springen zelf bij om de factuur voor hun partner of (groot)ouders te betalen. (D'Hoore, 2019)

Privatisering en schaalvergroting van woonzorgcentra

In de residentiële ouderenzorg doet zich een **snelle trend richting privatisering en schaalvergroting** voor. Heel wat voorzieningen hebben de krachten gebundeld via diverse vormen van samenwerking of fusies. Ook internationale beursgenoteerde commerciële zorgactoren deden hun intrede en hebben hun aandeel in de residentiële ouderenzorg de voorbije jaren gestaag uitgebreid. Lokale besturen zetten dan weer in op verzelfstandiging, via de oprichting van publiekrechtelijke of privaatrechtelijke verenigingen, zorgbedrijven of zorgverenigingen.

In 2019 werden 26,9% van de woonzorgcentra commercieel uitgebaat, tegenover 30,3% openbaar (OCMW) en 42,9% non-profit (vzw). (Hertogen, 2019)

Op enkele jaren tijd hebben commerciële spelers hun aandeel met meer dan een derde vergroot. Daar waar hun marktaandeel begin 2013 18,5% bedroeg, is dit begin 2018 gestegen tot 25,6 %. (Hertogen, 2019).

Deze evolutie brengt vragen met zich mee over de **kwaliteit** van de zorg. Hoewel er aan marktwerking een aantal voordelen verbonden kunnen zijn, bestaat het risico dat de nadruk te veel op efficiëntie in plaats van kwaliteit van de zorg komt te liggen.

In maart 2019 werden 15 woonzorgcentra onder verscherpt toezicht van de Vlaamse Zorginspectie geplaatst. Het ging om centra die bij eerdere controles aanzienlijke kwaliteits- en/of veiligheidstekorten vertoonden en waarover ernstige klachten binnenliepen. Opmerkelijk was dat 14 van de 15 voorzieningen commerciële woonzorgcentra zijn. (Agentschap Zorg en Gezondheid, 2019)

Openbare voorzieningen zetten het meeste bovennormpersoneel in (40,4%). Daarna volgen de vzw-voorzieningen (17,3%). Commerciële woonzorgcentra zetten het minst extra personeel in (15,8%). Deze woonzorgcentra vragen gemiddeld een hogere dagprijs, maar dat extra geld gaat dus in veel beperktere mate naar extra personeel. (Pacolet, 2015)

Specifieke uitdagingen in de ouderenzorg

Ouderen met handicap

Naast een ontoereikend aanbod zorgen ook diverse leeftijdsgrenzen en andere schotten ervoor dat niet alle ouderen kunnen rekenen op gepaste zorg en ondersteuning. Eén van de grootste knelpunten is de leeftijdsgrens van 65 jaar voor een **erkenning handicap** bij het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap (VAPH). Wie ouder is dan 65 bij confrontatie met een handicap, komt niet meer in aanmerking voor een erkenning en wordt daardoor uitgesloten van alle dienstverlening, tegemoetkomingen en ondersteuning op maat voor personen met een beperking.

Dementie

Samen met de levensverwachting stijgt ook het aantal personen met dementie.

In Vlaanderen hebben naar schatting 131 800 mensen dementie. De verwachting is dat het aantal mensen met dementie tegen 2035 zal stijgen tot 188 000. (Steyaert, 2016)

Een **tijdige diagnosestelling** blijft een knelpunt. Uitsluitel over de aandoening laat nog te vaak lang op zich wachten, wat tot heel wat onzekerheid kan leiden. De alertheid van de huisarts en de familie voor mogelijke signalen speelt hierin een cruciale rol, samen met een goede doorverwijzing naar de juiste hulp.

De periode tussen de eerste verandering en de uiteindelijke diagnose van dementie duurt gemiddeld 2,8 jaar. (Dely, Verschraegen & Steyaert, 2018)

Het grootste deel van de personen met dementie woont thuis. Een omgeving waar goede zorg en ondersteuning beschikbaar is, is van enorm belang voor het welbevinden van mensen met dementie en hun naasten. Onder meer het concept van de **dementievriendelijke gemeente** zet hier sterk op in. Door actoren op lokaal niveau te betrekken en te verbinden met elkaar, kan het welzijn en de sociale cohesie van buurtbewoners verhogen. Zorgen voor elkaar wordt zo normaal in het buurtleven. Iedereen speelt hierbij een rol: burens, mantelzorgers, handelaars, huishoudhulpen, thuisverpleging, respijtzorg, buurtoverschrijdende diensten, ... Een belangrijk aandachtspunt is om ook mensen met dementie een stem te geven, zodat zij zich verbonden blijven voelen met hun buurt.

Van de mensen met dementie leeft ongeveer 70% thuis. (Steyaert, 2016)

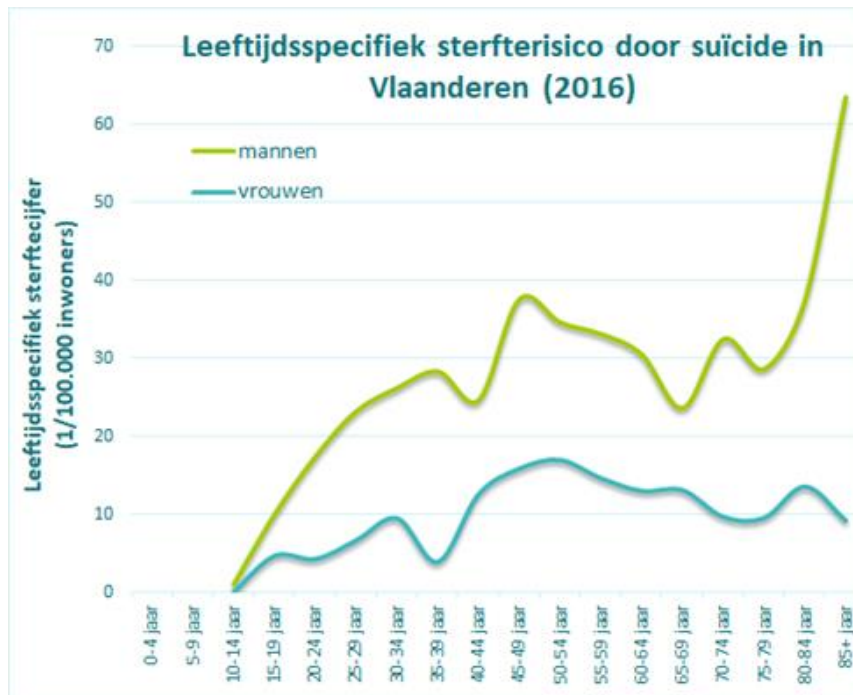
Psychisch welzijn

Ouderen krijgen vaak te maken met verlieservaringen en ingrijpende gebeurtenissen die een invloed hebben op hun psychisch welzijn: relaties en vriendschappen die wegvallen, (chronische) pijn of ziekte, een verhuis naar een woonzorgcentrum, ... Welke invloed dit heeft op de geestelijke gezondheid hangt in grote mate samen met iemand zijn mentale veerkracht, sociaal netwerk en ondersteuning vanuit de omgeving.

De prevalentie van depressie is het hoogst bij 45- tot 64-jarigen (9,2%). Ook bij 75-plussers noteren we een hoog percentage dat een depressie rapporteert (8,8%). (Van der Heyden & Charafeddine, 2018)

Dat een slecht psychisch welzijn vergaande gevolgen kan hebben, blijkt uit het hoge risico op overlijden door zelfdoding bij ouderen. Opvallend is dat dit risico vooral bij mannen ouder dan 70 jaar hoog is (zie figuur). Algemeen heerst er een groot taboe op het spreken over zelfmoordgedachten, dit is niet anders bij ouderen (VLESP, 2019).

Bron: Agentschap zorg en gezondheid, 2016

Tegelijk moet het hoge suïcidecijfer bij ouderen ook genuanceerd worden. Het aantal zelfmooropgaven bij ouderen ligt net lager dan bij andere leeftijdsgroepen (VLESP, 2019). Ouderen ondernemen dus minder suïcidepogingen dan andere generaties, maar die kennen wel vaker een fatale afloop.

Ouderen met een migratieachtergrond

Het aantal ouderen met een **migratieachtergrond** neemt toe. Dit creëert een grote diversiteit in zorgsituaties, waarmee passend moet worden omgegaan. Culturele verwachtingen over de combinatie van formele en informele zorg liggen vaak anders bij ouderen met een migratieachtergrond (Talloen, Verstraeten & Chech, 2012). Tegelijk zorgen verschillende drempels er voor dat deze ouderen de weg naar de formele zorg niet altijd vinden. Denk aan een te beperkte kennis van het Nederlands en het niet kennen van de bestaande welzijns- en gezondheidsvoorzieningen (Janssens, 2003). Bovendien kunnen ouderen met een migratieachtergrond steeds minder rekenen op de traditionele familiale zorg. Onder andere door de groei van het aantal vrouwen op de arbeidsmarkt, begint ook in deze gemeenschappen de familiale solidariteit en mantelzorg af te brokkelen (Talloen & Vanmechelen, 2018).

In 2017 was al bijna 6% van de Vlaamse 65-plussers van buitenlandse afkomst (Statistiek Vlaanderen, 2017)

Inspraak doorheen het hele zorgproces

Oudere patiënten worden vaak **niet betrokken** in het bespreken van hun zorg voor de toekomst. Nochtans willen de meeste ouderen wel degelijk geïnformeerd worden over hun aandoening en willen ze betrokken worden in de discussies over hun toekomstige zorg. Bovendien kunnen deze gesprekken zorgen voor een grotere tevredenheid en minder stress op langere termijn. Ook op vlak van palliatieve zorg en levenseindezorg wordt de dialoog met de oudere nog te weinig en te laat aangegaan. Zowel voor de oudere als zijn familie is het uitstellen van beslissingen rond het levenseinde nochtans niet de meest ideale situatie. Dit kan leiden tot angst, depressie en posttraumatische stress (Van Camp et al., 2011).

Woonzorgcentra moeten met 35 eurocent per bewoner per dag kwaliteitsvolle palliatieve zorg en levenseindezorg organiseren én inzetten op vroegtijdige zorgplanning. Concreet komt dit neer op één werkracht die in minder dan één dag per week de palliatieve zorg, vroegtijdige zorgplanning en levenseindezorg voor 90 bewoners moet opnemen. (Vlaamse Ouderenraad, 2019)

Dit heeft duidelijke gevolgen voor het verloop van het **levenseinde**. Ook al gaat de voorkeur van de meeste mensen uit naar sterven in hun vertrouwde omgeving, omringd door de bekende gezichten van familie en/of het vertrouwde team van zorgverleners, toch sterven nog steeds heel wat ouderen in een ziekenhuis.

In 2016 vonden respectievelijk 50% en 42% van alle overlijdens van mannen en vrouwen plaats in het ziekenhuis. (Agentschap Zorg en Gezondheid, 2016)

Evoluties in het landschap als adviesraad

Naast de maatschappelijke ontwikkelingen die een invloed hebben op het inhoudelijke werk van de Vlaamse Ouderenraad, zijn er ook de ontwikkelingen die een impact hebben op de meer strategische en operationele werking van de **Vlaamse Ouderenraad als organisatie**. We kijken dan vooral naar de evoluties in de wisselwerking tussen burger, middenveld en politieke besluitvorming, alsook de onderlinge verhouding tussen de diverse bestuursniveaus op vlak van het ouderenbeleid.

Beleidsparticipatie van ouderen in een context van meerlagig bestuur

In de hedendaagse politieke context schuiven heel wat bevoegdheden weg van het federale niveau naar de hogere en lagere bestuursniveaus. In het kader van de belangenbehartiging van ouderen kunnen de verschillende bestuursniveaus moeilijker geïsoleerd beschouwd worden.

Zo verschoven bij de zesde **staats hervorming** tal van bevoegdheden die betrekking hebben op ouderen naar Vlaanderen. Tegelijk blijven heel wat bevoegdheden federale materie. Rond diverse thema's, waaronder geestelijke gezondheidszorg, revalidatie, mobiliteit, armoedebestrijding en vrijwilligerswerk, gaat dit gepaard met een uitgesproken **versnippering** van bevoegdheden tussen het Vlaamse en het federale niveau.

De persoonsgebonden bevoegdheden van de **provincies** werden afgebouwd. De verantwoordelijkheid voor de ondersteuning van het ouderenbeleid verschoof hierdoor naar het Vlaamse en lokale niveau. Algemeen zet de Vlaamse overheid voornamelijk in op **decentralisering**, meer en meer bevoegdheden worden toegeschoven naar het lokale beleidsniveau. Het gaat onder meer over basisbereikbaarheid, lokaal sociaal beleid, ... Lokale besturen spelen hierdoor een prominentere rol in verschillende cruciale beleids- en levensdomeinen. De vraag stelt zich of elke gemeente over voldoende capaciteiten en mogelijkheden beschikt om deze rol adequaat in te vullen. Tegelijk betekent dit dat bezorgdheden die voorheen aangekaart werden bij de Vlaamse regering, nu om signalering op lokaal of bovenlokaal niveau gesignaleerd vragen.

Deze verschuiving van bevoegdheden, heeft een impact op de organisatie van de **beleids participatie van ouderen**. Qua structuren heeft die beleids participatie zich al sterk aangepast. AGE speelt een uitgesproken rol op Europees niveau. De Federale Adviesraad voor Ouderen neemt de belangenbehartiging voor ouderen op ten aanzien van de federale regering. De vroegere provinciale ouderenraden vormden zich om tot interregionale stuurgroepen ouderenbeleids participatie. Zij spelen een belangrijke rol als schakel tussen de lokale ouderenraden en hun regionale platformen, alsook ten aanzien van de Vlaamse Ouderenraad.

De **Vlaamse overheid** erkent de nood aan beleids participatie van ouderen. Naast de erkenning van de Vlaamse Ouderenraad als adviesorgaan op Vlaams niveau, worden er sinds 2015 ook actief middelen vrijgemaakt om de beleids participatie van ouderen op het lokale niveau te ondersteunen. Daarnaast wordt ook de begeleiding van de regionale overlegplatformen en interregionale stuurgroepen ouderenbeleids participatie door de vroegere provinciale ambtenaren vanuit Vlaanderen verdergezet.

Op vlak van beleids participatie blijft de situatie van de (Nederlandstalige) ouderen in **Brussel** een uitdaging. Brussel is een jonge stad maar ook daar wordt een toename van het aantal ouderen verwacht. We kunnen er niet automatisch van uitgaan dat de noden van ouderen in Vlaanderen dezelfde zijn als deze van ouderen in Brussel. In de eerste plaats leven Brusselse ouderen in een andere context dan Vlaamse ouderen, gekenmerkt door een zeer complex welzijns- en zorgsysteem (Kenniscentrum WWZ, 2019). Bovendien hebben Brusselse ouderen een ander profiel dat, op basis van een aantal indicatoren, aantoont dat het om een kwetsbare groep gaat.

17% van de Brusselse ouderen heeft niet de Belgische nationaliteit. In Vlaanderen is dat maar 3%. Wanneer we de cijfers voor nationaliteit bij geboorte beschouwen, blijkt dat 27% van de Brusselse ouderen allochtoon te zijn, tegenover 4% in Vlaanderen. De toekomstige generatie

Brusselse ouderen zal een nog grotere diversiteit kennen: van de 55 tot 64-jarige Brusselaars is een kwart niet-Belg. (Vanmechelen, 2016)

Het aandeel personen van 65 jaar en ouder in de totale bevolking ligt in het Brussels Gewest lager dan in de twee andere gewesten maar in verhouding krijgen ze wel vaker een IGO: 12 % in het Brussels Gewest in 2018, dit is drie keer meer dan in Vlaanderen. (Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad, 2018)

Formalisering en toename van overlegstructuren

In de manier waarop ouderen binnen het beleid betrokken worden is er een formalisering en **toename van de overlegstructuren** merkbaar. Zeker binnen het Vlaamse welzijns- en zorgbeleid is er sprake van een uitgesproken structurering en formalisering van het overleg tussen de Vlaamse overheid en het middenveld. Zo was er de oprichting of herstructurering van de Vlaamse Raad voor Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, het Vlaams Instituut Eerste Lijn, het Vlaams Instituut voor de Kwaliteit van Zorg, de adviescommissie en bijzondere technische commissie rond mobiliteitshulpmiddelen, de raadgevende comités voor het Agentschap Zorg en Gezondheid en het Agentschap VSB, ...

Eenzijds versterkt dit de mogelijkheden en kanalen voor de belangenbehartiging van ouderen in het beleidsproces, geeft het toegang tot relevante inzichten en beleidsinformatie, en biedt het bijkomende kansen om signalen van ouderen in te brengen. Anderzijds creëert deze dynamiek ook uitdagingen voor de Vlaamse Ouderenraad, onder meer in de snelheid en ruimte voor consultatie van de achterban, de veelheid en techniciteit aan onderwerpen, het risico op overbevraging van vrijwilligers, ...

Beleidsparticipatie in evolutie

Uit de meest recente publicatie van de *Democracy Index* (The Economist, 2019) blijkt dat er internationaal sprake is van een **toename van de politieke participatie van burgers**. Toegegeven, België kan niet de beste score van de klas voorleggen, maar ook in onze contreien zijn er zaken in beweging. Aangestuurd door bottom-up en top-down tendensen ontstaan er meer en nieuwe vormen van burgerparticipatie.

Bottom-up is er sprake van **een groeiend aantal burgerinitiatieven** (Plovie, 2018). Opmerkelijk is wel dat burgerinitiatieven met een innoverend profiel momenteel vooral in grootstedelijke context voorkomen, en minder daarbuiten (CSI Flanders, 2020).

Ook **top-down** neemt de overheid initiatief om participatieve vernieuwing op verschillende beleidsniveaus te bewerkstelligen. De Vlaamse regering nam participatie op als speerpunt in haar witboek 'Open en wendbare overheid' (2017). Eén van de pijlers van dit witboek is 'meerwaarde

creëren door participatie'. De Vlaamse overheid wil luisteren naar wat er leeft in de samenleving en stelt **interactieve beleidsvoering** voorop als de nieuwe norm.

Dit uit zich onder meer in hervormingen op het niveau van de **strategische adviesraden**. Deze hervormingen nemen evenwel uiteenlopende vormen aan. De SAR WGG werd vervangen door een Vlaamse Raad Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, die naast het advieswerk ook de bevoegdheid kreeg om akkoorden met de regering en de sector af te sluiten. De Woonraad werd dan weer vervangen door een proactief stakeholdersoverleg, waarbij de formele adviesfunctie vervangen wordt door een structuur van gevarieerde raadplegingsvormen vanuit het Agentschap Wonen Vlaanderen.

Tegelijk worden ook de **lokale besturen** via de decreten Lokaal Bestuur (2017) en Lokaal Sociaal Beleid (2018) aangemoedigd om de burger zo veel mogelijk te betrekken bij het beleidsmakingsproces. Sommige gemeentebesturen grijpen deze aanmoediging aan als een kans om te vernieuwen en kiezen ervoor om het inspraakproces niet langer via de traditionele kanalen (lokale adviesraden e.d.) te laten verlopen, maar de burger **meer rechtstreeks** te bevragen.

Welke rol voor het middenveld?

Traditioneel wordt het middenveld **drie rollen** toegeschreven. Een gemeenschapsvormende rol, gericht op het creëren van verbondenheid tussen burgers. Een dienstverlenende rol, waarbij het middenveld mee het sociaal beleid uitvoert. En een politieke rol, waarbij het middenveld maatschappelijke verandering en verbetering nastreeft. Daarbij worden noden en signalen van burgers door het middenveld gebundeld, gefilterd en gekaderd, op een manier die hun slagkracht versterkt (Cloet & Denier, 2019).

De hierboven geschetste tendensen zorgen ervoor dat het **advies- en belangenbehartigingslandschap** verandert. Wanneer burgers zich minder engageren in organisaties en verenigingen, en de overheid zich alsmaar meer rechtstreeks tot die burger wendt, dreigt het middenveld te verzwakken in zijn rol als mediator tussen de burger en de overheid.

Bovendien veranderen ook de vorm en inhoud van het **maatschappelijk debat**. Stellingnames via sociale media bepalen steeds meer de toon, inhoud en snelheid. Hierdoor worden publieke discussies steeds meer buiten de traditionele media gevoerd, en niet meer via de pers die feiten kan checken, uitspraken kan kaderen en meningen aan elkaar kan toetsen. Tegelijk lijken tegenstellingen en sensationele uitspraken steeds vaker ook voor journalisten en duidingsprogramma's dankbare inhoud. Die context betekent een uitdaging voor inbreng die vertrekt vanuit nuance en minder gepolitiseerde of geladen thema's.

Cloet en Denier (2019) wijzen in dit kader op een samenleving die van het **ene uiterste in het andere** dreigt te vervallen: van burgers in een verzuilde samenleving met weinig ruimte voor eigen denken, naar hypergeïndividualiseerde burgers, waar markt en politiek zich steeds meer rechtstreeks toe

richten, die overspoeld wordt door informatie en fake news zonder filter, en zonder maatschappelijk en ethisch kader om dat alles een plaats te geven. Voor Cloet en Denier blijft er in deze context een fundamentele rol voor middenveldorganisaties weggelegd om signalen uit de samenleving door te sturen naar de politiek - en weer terug - met als doel de samenleving te versterken, wetten en regels te verbeteren, en tot meer menswaardigheid en samenhang aan te zetten.

Tegelijk betekent het filteren en omkaderen van signalen van de basis ook een **continu zoeken** voor veel middenveldorganisaties. Dit roept vragen op over hoe het middenveld haar politieke rol dient te vervullen. Zo stelde Elchardus (VRT NWS, 2019) naar aanleiding van de verkiezingsresultaten in 2019 dat het middenveld bezorgdheden aan de basis onvoldoende politiek heeft vertaald, onder meer door een al te progressieve filtering in de kaders en middenkaders van deze organisaties. Daarop stelt Oosterlinck (2019) dat middenveldorganisaties nooit 'zomaar een doorgeefluik zijn'. Het middenveld bestaat uit waardengedreven organisaties, die burgers organiseren en mobiliseren rond democratische waarden als solidariteit, zorg voor zwakkeren, inspraak van burgers en ecologische duurzaamheid. Vanuit dat streven is het voor Oosterlinck evident dat de trekkers van een organisatie ook de waarden van die organisaties uitstralen en belichamen. Tegelijk dient het middenveld voor hem te zoeken naar manieren om de bekommernissen van minderheden in de samenleving, onder meer op vlak van diversiteit, daarin een plaats te geven, ook wanneer zij niet direct vertegenwoordigd zijn in de samenstelling van de organisatie.

En de **organisaties uit het middenveld** zelf, hoe kijken zij aan tegen bovenstaande evoluties? Op deze vraag vinden we een antwoord in het recente onderzoek van CSI Flanders (2019). Deze bevraging toont aan dat het middenveld haar politieke rol nog niet losgelaten heeft. De meerderheid van de middenveldorganisaties gaf immers aan nog steeds een politieke rol na te streven, in lijn met democratische waarden als sociale inclusie, participatie en sociaaleconomische emancipatie.

5. Synthese stakeholdersbevraging

In aanloop naar dit beleidsplan lanceerde de Vlaamse Ouderenraad een brede stakeholdersbevraging binnen zijn netwerk. Bijna 80 externe en interne stakeholders stuurden hun visie, ideeën en ervaringen in verband met onze werking in. Aanvullend werden vier focusgroepen georganiseerd, om de inbreng van de diverse categorieën stakeholders verder uit te diepen. Wat volgt is de synthese die we destilleerden uit dit brede inspraakproces.

Welke rollen worden er toegeschreven aan de Vlaamse Ouderenraad?

In de omschrijving door de stakeholders komen vijf accenten over de rol van de Vlaamse Ouderenraad duidelijk naar voor:

1. Vrijwel alle stakeholders beschouwen de Vlaamse Ouderenraad als een **koepelorganisatie** van ouderenverenigingen. Diverse stakeholders beschouwen de Vlaamse Ouderenraad ook als koepel van de gemeentelijke ouderenraden. Hieraan koppelen de stakeholders de taak om als overlegplatform te functioneren naar deze organisaties toe en zo de stem van de ouderen in onze samenleving naar boven te brengen.
2. Een groot deel van de stakeholders ziet de Vlaamse Ouderenraad als de **belangenbehartiger** van ouderen in al hun diversiteit. De stakeholders ervaren dat de Vlaamse Ouderenraad de bezorgdheden, vragen, behoeften en noden van ouderen op de agenda van beleidsmakers tracht te plaatsen.

“Ik zie de Vlaamse Ouderenraad als de representatieve overkoepelende organisatie die de rechten, verwachtingen en belangen van de Vlaamse ouderen verdedigt en naar buiten brengt.” (Vlaams parlements lid)

3. Zowel door externe als interne stakeholders wordt er verwezen naar de **adviesrol** van de Vlaamse Ouderenraad ten aanzien van de Vlaamse overheid. De stakeholders stellen dat de Vlaamse Ouderenraad advies uitbrengt over wat ouderen aanbelangt. De organisatie doet dit voor en door ouderen.
4. De Vlaamse Ouderenraad speelt een **ondersteunende rol**, zowel ten aanzien van de lokale ouderenraden, als ten aanzien van ouderenorganisaties, onderzoeksgroepen, ... Verschillende stakeholders halen aan dat de Vlaamse Ouderenraad zowel een rol vervult op het Vlaamse niveau als ten aanzien van het lokale niveau.

“Raad die de problematiek van de Vlaamse ouderen bij de regering en het parlement aankaart en verdedigt, met een ondersteunende functie naar de ouderenorganisaties en gemeentelijke ouderenraden.” (lokale ouderenraad)

5. Tot slot beschouwen verschillende stakeholders de Vlaamse Ouderenraad als een dankbare bron van **informatie en inspiratie**. Hierbij aansluitend wordt de Vlaamse Ouderenraad door sommige stakeholders gezien als ‘kennis- en informatiecentrum’.

Welke verwachtingen leven er ten aanzien van de Vlaamse Ouderenraad?

De **verwachtingen** die ten aanzien van de Vlaamse Ouderenraad geformuleerd worden, liggen in lijn met de hierboven beschreven rollen en kerntaken.

Eerst en vooral vinden de stakeholders het belangrijk dat de Vlaamse Ouderenraad **de vinger aan de pols houdt bij de beleidsmakers**. De stakeholders verwachten dat de Vlaamse Ouderenraad het beleid met een kritische blik bekijkt en het ouderenbeleid bovendien ook permanent beïnvloedt door het geven van advies en het verrichten van lobbywerk.

De stakeholders halen aan dat de Vlaamse Ouderenraad hierbij **de stem van de ouderen moet vertegenwoordigen**. Dat betekent dat de belangen van ouderen voorop moeten staan en verdedigd moeten worden. Diverse stakeholders beklemtonen dat de belangen van ouderen die zich in een kwetsbare positie bevinden hierbij niet vergeten mogen worden.

Om de stem van ouderen adequaat te kunnen vertegenwoordigen, verwachten verschillende stakeholders dat de Vlaamse Ouderenraad **samenwerkingen** aangaat. Hierbij aansluitend dient de Vlaamse Ouderenraad overleg te organiseren, diverse stakeholders te betrekken, (meer) deel te nemen aan overlegmomenten en adviesorganen, ...

Verder verwachten stakeholders dat de Vlaamse Ouderenraad hen **ondersteunt**, onder meer/voornamelijk door hen te **informeren**. De stakeholders verwachten informatie over het beleid, maar ook over ontwikkelingen in het praktijkveld. Ze verwachten dat de Vlaamse Ouderenraad zicht heeft op problematieken en nieuwigheden die ouderen aanbelangen en deze informatie deelt. Ook de ondersteuning van lokale ouderenraden onder de noemer Vlaamse Ouderenraad · Lokaal wordt vanuit deze insteek gewaardeerd. Sommige ouderenraden koppelen hier de vraag naar nog meer ondersteuning op maat van de (individuele) lokale ouderenraad aan.

“De publicaties zijn enorm verbeterd, dankzij de medewerking van onderuit, met sprekende concrete voorbeelden. Smaakt naar meer.” (beleidsmedewerkers ouderenbeleidsparticipatie)

Ten slotte formuleren sommige stakeholders verwachtingen die een taak als **expertisepunt** impliceren. Het gaat hierbij voornamelijk om de rol in onderzoekswerk over relevante onderwerpen en het verzamelen van goede praktijkvoorbeelden. Over de invulling van deze taak is er geen eensgezindheid. Sommige stakeholders vinden dat de Vlaamse Ouderenraad zelf onderzoek moet uitvoeren. Anderen zijn van mening dat de Vlaamse Ouderenraad eerder een kruispunt moet zijn waar kennis te vinden is

en onderzoek louter moet ondersteunen en eventueel kan participeren aan onderzoek georganiseerd door externen.

“De Vlaamse Ouderenraad is onze database voor het ouderenbeleid.” (lidorganisatie)

De geformuleerde rollen, taken en verwachtingen komen terug in de **meerwaarde** voor hun eigen organisatie die de stakeholders ervaren in hun samenwerking met de Vlaamse Ouderenraad:

- Verschillende stakeholders geven aan dat ze, via het communiceren van gemeenschappelijke standpunten, meer kunnen **wegen op het beleid**. Via de Vlaamse Ouderenraad kan ouderenbeleidsparticipatie op het Vlaamse niveau gerealiseerd worden.

“65-plussers zijn de grootste groep gebruikers van de gezinszorg. De visievorming door de Ouderenraad is dan ook van groot belang voor onze sector. In meerdere dossiers kunnen we elkaar ook versterken.” (Zorggezind)

- Daarnaast ervaren de stakeholders dat de Vlaamse Ouderenraad bijdraagt aan **het versterken van de werking van hun eigen organisatie**: de Vlaamse Ouderenraad houdt hen op de hoogte en biedt zowel spontaan als op vraag relevante informatie aan, zorgt voor ondersteuning, creëert extra zichtbaarheid, ...

“De Vlaamse Ouderenraad effent voor ons dikwijls het pad met adviezen waarop wij ons kunnen steunen om ze op lokaal vlak te bewerken en uit te brengen.” (lokale ouderenraad)

- Hierbij aansluitend uiten verschillende externe stakeholders de vraag naar **meer wederzijdse versterking**, bijvoorbeeld op het vlak van visievorming en het ontsluiten van een ruimere doelgroep.

“Nog meer samenwerking: krachten bundelen daar waar mogelijk en haalbaar. En dit uiteraard met behoud van eigen visie, missie en doelstellingen.” (middenveldorganisatie)

“Sterkere inbreng van de problematiek van ouderen op vlak van educatie/onderwijs bij advisering door de Vlaamse Onderwijsraad” (Vlaamse Onderwijsraad)

“Structurele samenwerking met een onderzoeksgroep (hoeft daarvoor de onze niet te zijn), eventueel de oprichting van een wetenschappelijke denktank of commissie?” (universitaire onderzoeksgroep)

- Ten slotte zien diverse stakeholders de Vlaamse Ouderenraad als **toegangspoort** tot een brede en representatieve groep van ouderen. Dit is een meerwaarde voor diverse stakeholders. Zo geeft een universitaire onderzoeksgroep aan dat de Vlaamse Ouderenraad als toetssteen fungeert voor hun academisch werk, en zijn kabinetsmedewerkers van het kabinet van (voormalig) Vlaams

minister Jo Vandeurzen van mening dat de Vlaamse Ouderenraad draagvlak kan creëren voor het beleid.

“De samenwerking met de Vlaamse Ouderenraad laat ons toe om onze knowhow en visie inzake beleidsparticipatie en adviesraden over te brengen naar de achterban van Vlaamse Ouderenraad · Lokaal.” (De Wakkere Burger)

In welke mate realiseren we onze ambities en doelstellingen naar buiten toe?

Maatschappelijk debat

Een groot deel van de stakeholders deelt de opvatting dat wanneer de Vlaamse Ouderenraad op de voorgrond treedt in het maatschappelijk debat, dit steeds goed onderbouwd is.

Wel leeft de verwachting dat de Vlaamse Ouderenraad **meer moet wegen op het maatschappelijk debat**. Er zou actiever en assertiever gecommuniceerd kunnen worden, bijvoorbeeld door te reageren op de actualiteit, duidelijke standpunten in te nemen of actiever naar buiten te treden met de beleidsadviezen. Dit vraagt een doordachte communicatiestrategie die aandacht genereert voor de standpunten van de Vlaamse Ouderenraad in de traditionele en sociale media.

“Mag scherper. Ik merk weinig standpunten van de Vlaamse Ouderenraad in de media.” (kabinet Vandeurzen)

De onderliggende doelstelling daarbij is dat de Vlaamse Ouderenraad **het publiek bewustzijn over problematieken rond ouder worden/zijn vergroot**. Als adviesraad zou de Vlaamse Ouderenraad daarbij een meer duidende rol kunnen opnemen, bepaalde thematieken helder en overtuigend naar voor brengen, en er zo meer publieke aandacht voor genereren. De stakeholders geloven dat de stem van ouderen op die manier meer gehoord zal worden in de samenleving.

“De Vlaamse Ouderenraad zou haar werk beter moeten kunnen verkopen.” (vrijwilliger)

Enkele **interne stakeholders** (focusgroep directeurs en coördinatoren) plaatsen kanttekeningen bij het opnemen van een actievere rol in het maatschappelijk debat. Ze stellen dat de Vlaamse Ouderenraad wel een grotere rol kan nastreven rond adviezen die voltooid zijn, maar dat andere thema's moeilijker liggen, aangezien dat wat de ouderenraad zegt steeds gedragen moet worden door de lidorganisaties. Daarnaast zijn ouderenverenigingen zelf soms al langer met een thema bezig en hebben ze de vrijheid om scherper uit de hoek te komen.

Ook vanuit het dagelijks bestuur wordt op die complementaire rol van de Vlaamse Ouderenraad en de verenigingen gewezen. Wat voor hen vooropstaat is dat noden van ouderen maatschappelijk aandacht krijgen. Zolang de organisaties elkaar voldoende kennen en vertrouwen, maakt het niet uit wie er met

de boodschap komt. Strategisch afstemmen binnen het overleg over wie wat wanneer communiceert lijkt daardoor minder aan de orde. Wel is het **uitklaren van alle nuances en gevoeligheden** bij de leden rond belangrijke thema's des te meer essentieel. Gedragen adviezen en standpunten rond alle basisthema's blijven uitwerken is dus cruciaal.

Uit de gespreksgroep met team en bestuur komt ook naar voor dat de Vlaamse Ouderenraad op vlak van perscommunicatie over heel wat **inhoud** beschikt die onderbenut is, in de vorm van relevante cijfers, inzichten en voorstellen die vervat zitten in adviezen. Dit materiaal kan actiever en meer doordacht naar buiten gebracht worden. Het team geeft ook aan dat mogelijke initiatieven naar de pers toe te vaak uitsluitend bekeken worden door de bril van de adviezen waar op dat moment aan gewerkt wordt. Hierdoor wordt **weinig aansluiting gezocht** bij de lopende publieke debatten in de media, noch worden op eigen initiatief maatschappelijke thema's aangekaart op basis van goedgekeurde adviezen en standpunten uit het verleden. Hiervoor is er nood aan een communicatiestrategie en een interne organisatie die de mogelijkheid bieden om zowel snel als proactief te werken, zonder aan gedragenheid te verliezen.

Tot slot wordt nog aangegeven dat aanwezigheid in het maatschappelijk debat niet enkel gelijk staat aan aanwezigheid in de pers, maar ook aan adviezen uitdragen naar het parlement, vertegenwoordigd zijn op studiedagen, in beleidsvoorbereidend overleg, op sociale media, ...

Beleidswerk

Kwaliteit en relevantie

De kwaliteit en de relevantie van de adviezen worden erg positief beoordeeld. De adviezen worden beschouwd als goed voorbereid, grondig onderbouwd en bieden een antwoord op reële noden. De stakeholders waarderen de **deskundigheid en expertise** van het secretariaat, de vrijwilligers en de externe deskundigen in de commissies, door hun input komen er kwaliteitsvolle adviezen tot stand. De goede **follow-up** van de regelgeving en formulering van teksten zorgen dat er draagkracht is.

“Er is heel veel expertise aanwezig in commissies en bij de staf van de Vlaamse Ouderenraad en die wordt gedeeld.” (lidorganisatie)

De interne stakeholders uiten zich in het algemeen tevreden over de **adviesprocedure**. De procedure wordt als democratisch ervaren en de stakeholders vinden dat de input uit de commissies adequaat verwerkt wordt in de adviezen.

“De adviezen van de Vlaamse Ouderenraad zijn zeer sterk, ze worden goed voorbereid en er is ruime kans voor discussie.” (vrijwilliger)

De **commissieleden** zelf geven aan dat ze graag nog nauwer betrokken zouden worden bij de adviesprocedure. Momenteel hebben ze weinig zicht op welke vertaling hun inbreng krijgt in de uiteindelijke adviezen en zijn ze niet altijd op de hoogte van de impact van de adviezen. Er wordt geopperd dat het een meerwaarde zou kunnen zijn om een vertegenwoordiger van de commissie (bijvoorbeeld de commissievoorzitter) te betrekken bij de bespreking van de aangeleverde amendementen door het dagelijks bestuur. Hierdoor kan de terugkoppeling naar de betrokken commissie gefaciliteerd worden en kan de deskundigheid van het dagelijks bestuur bovendien aangevuld worden met de visie van experts die van meet af aan nauw betrokken waren bij de totstandkoming van het advies.

Een deel van de **interne stakeholders** haalt wel aan dat er nagedacht moet worden over hoe de adviesprocedure bijgestuurd kan worden op vlak van **timing**. Hoewel niet alle interne stakeholders dit ervaren, geven sommigen aan dat ze onvoldoende tijd hebben om hun achterban te consulteren. De Vlaamse Ouderenraad moet erover waken dat de timing van de adviesverlening het draagvlak niet onder druk zet.

“We moeten verder op de ingeslagen weg. Alleen moeten we bij een snel advies de interne adviesprocedure herbekijken. De organisaties moeten hierbij een hogere betrokkenheid krijgen.” (lidorganisatie)

Daarnaast zien sommige lidorganisaties de **stijgende techniciteit** als een drempel voor vrijwilligers, waardoor die dreigen af te haken. Een aantal stakeholders signaleren de bezorgdheid dat de toename van het aantal mandaten, waaronder de vertegenwoordiging in de Vlaamse Raad voor Welzijn, Gezondheid en Gezin, ook een impact zal hebben op de timing en techniciteit van de onderwerpen waarvoor input gevraagd zal worden. **Meer gradatie** in de interne werking kan volgens sommige stakeholders een oplossing zijn: bredere momenten of fora creëren waar thema's laagdrempelig aan bod kunnen komen, ter aanvulling van het inhoudelijk sterke commissiewerk waar de Vlaamse Ouderenraad nu beroep op doet.

“We moeten erover waken dat er duidelijk een plaats is waar ook gewone meningen en signalen aan bod kunnen komen, los van deskundigheid.” (bestuurslid)

Impact

De stakeholders ervaren dat de Vlaamse Ouderenraad een **groeïende impact** heeft op het beleid, voornamelijk op het beleidsdomein welzijn en zorg. De interne stakeholders hebben de indruk dat er een goede **dialog** bestaat tussen de Vlaamse Ouderenraad en het (voormalige) kabinet. De adviezen die ter attentie van het beleidsdomein welzijn geformuleerd worden, lijken positief onthaald en opgevolgd te worden. Al wordt ook aangestipt dat deze relaties kwetsbaar want tijdelijk zijn, en elke legislatuur kunnen wisselen. De Vlaamse Ouderenraad moet dus blijven investeren in goede relaties over partij- en kabinetsgrenzen heen.

“We ervaren de Vlaamse Ouderenraad als een orgaan met impact waarnaar geluisterd wordt door het beleid.” (middenveldorganisatie)

Hoewel de stakeholders positief zijn over de groeiende impact op het beleid, blijft deze impact voor een groot deel van de stakeholders **te beperkt**. Er wordt hierbij vaak verwezen naar het feit dat de Vlaamse Ouderenraad voornamelijk adviezen op vraag uitbrengt gericht op het beleidsdomein welzijn en zorg. De stakeholders pleiten voor meer adviezen op eigen initiatief ter attentie van andere beleidsdomeinen. Interne stakeholders wijzen als verklaring naar de veelheid van vragen vanuit welzijn en zorg, die de ruimte voor proactief beleidswerk op andere domeinen de voorbije jaren heeft beperkt. Het is dus zoeken naar het juiste **evenwicht** in lijn met de uitdagingen die zich stellen binnen het ouderenbeleid.

“De moeilijkheid voor de Vlaamse Ouderenraad is allicht de hoeveelheid aan thema’s die dienen te worden opgevolgd. Een verdere uitbouw van medewerkers met expertise ter zake lijkt een evidente noodzaak.” (middenveldorganisatie)

Een groot deel van de externe stakeholders, waaronder ook heel wat lokale ouderenraden, geeft aan **geen zicht** te hebben op de impact van de Vlaamse Ouderenraad op het beleid. Hierbij aansluitend wijzen de interne stakeholders erop dat het een meerwaarde kan zijn om sterker in te zetten op het bekend maken van de adviezen en hun impact. Dit zowel extern als intern.

Communicatie

De verschillende **communicatiekanalen** (Actueel, nieuwsbrief, website) van de Vlaamse Ouderenraad worden door de stakeholders erg gewaardeerd. De kanalen worden als inhoudelijk relevant ervaren. Hierbij wordt aangehaald dat de Vlaamse Ouderenraad een breed scala aan onderwerpen belicht, inspeelt op actuele thema’s en proactief informeert.

“Nieuwsbrief vind ik zeer waardevol: zeker behouden. Ik steek vaak zaken op die ik nog niet eerder ergens las, is een van mijn beste infokanalen over deze thema’s: echt zeer goed!” (Vlaams Parlements lid)

Over de toegankelijkheid en laagdrempeligheid zijn de stakeholders over het algemeen ook positief, al wordt er wel opgeworpen dat de website digitale vaardigheden vereist en daardoor iets minder toegankelijk is.

De stakeholders plaatsen wel een vraagteken bij het **bereik** van de communicatiekanalen en geven aan dat de communicatie breder uitgedragen zou mogen worden. Zo zou de Vlaamse Ouderenraad ook hier meer kunnen inzetten op het gebruik van diverse (sociale) media.

Beeldvorming en sensibilisering

De stakeholders erkennen de inspanningen van de Vlaamse Ouderenraad wat betreft het creëren van een meer positieve beeldvorming rond ouderen en ouder worden. De sensibiliserings- en beeldvormingsinitiatieven van de Vlaamse Ouderenraad worden positief beoordeeld. Er worden echter ook vragen opgeworpen over de **impact** van die inspanningen. De voornaamste bedenking is dat het bereik van de sensibiliserende acties beperkt is. Het is vooral de eigen achterban die aangesproken wordt, waardoor de vraag geponeerd wordt of deze acties hun doel niet missen ten aanzien van een breder doelpubliek.

“De Vlaamse Ouderenraad pakt de sensibiliseringsopdracht heel goed aan met enkele kwaliteitsvolle initiatieven, maar de kans bestaat dat de Ouderenweek een gewoonte wordt. Sensibilisering versterken door gericht te werken en een langere periode. Men mag de stoute schoenen daarbij wel aantrekken.” (lidorganisatie)

De stakeholders zien veel potentieel in de **Ouderenweek** als sensibiliseringscampagne. Algemeen wordt het materiaal in kader van de campagne als kwaliteitsvol en inspirerend bevonden, en ook de bijdrage op vlak van beeldvorming wordt gewaardeerd. Tegelijkertijd worden er vraagtekens geplaatst bij de impact en het bereik van deze campagne. Daarbij valt op dat veel stakeholders het succes van de campagne vooral afmeten aan het concrete aantal activiteiten die in de gemeenten tijdens de Ouderenweek in het thema van de campagne georganiseerd worden. De vraag stelt zich of dit effectief de centrale doelstelling en maatstaf voor de campagne is/moet zijn. Tegelijk roept het de vraag op in hoeverre de focus op de ‘week van’ niet haaks staat op de keuze om in de recentere campagnes vooral thema’s te belichten die niet met een eenmalig initiatief aangepakt kunnen worden. De campagnes doen een ‘*call to action*’ op langere termijn, maar lijken die tegelijk te koppelen aan één specifieke week per jaar.

“Er blijft verwarring tussen een week- en jaarthema. De facto is er een jaarthema, maar men blijft spreken over een ouderenweekthema. Moet dat thema dan aan bod komen bij de start van het jaar (tonen wat men kan doen) of als afsluiter (tonen wat men gedaan heeft)? Dat is niet duidelijk, en dus doet men maar wat. Mede daardoor heeft men op veel plaatsen jaarlijks een vol programma zonder dat het thema aan bod komt.” (regionale beleidsmedewerkers ouderenbeleidsparticipatie)

Mede als gevolg daarvan hebben veel stakeholders de indruk dat het thema tijdens de Ouderenweek zelf **onvoldoende opgepikt** wordt door verenigingen en lokale ouderenraden. Als oplossing opperen een aantal stakeholders dat er nood is aan een doordachte bekendmakingsstrategie. Andere knelpunten die aangewezen worden, zijn het feit dat het thema volgens sommigen te laat wordt aangekondigd, waardoor er onvoldoende ruimte is om het tijdig op te pikken en er zelf mee aan de slag te gaan tijdens de Ouderenweek. Andere stakeholders stellen dat de timing van de Ouderenweek te laat op het jaar valt voor het doelpubliek (moeilijk voor buitenactiviteiten, ‘s avonds sneller donker).

Tot slot pleiten een aantal stakeholders ervoor dat er, naast de Ouderenweek, ook andere pistes qua sensibilisering zouden moeten verkend worden. Hierbij worden diverse suggesties gedaan in de richting van meer zichtbare en spraakmakende acties, het inschakelen van bekende figuren, ...

Vanuit het secretariaat en het dagelijks bestuur wordt er gesignaleerd dat er nood is aan een **globale sensibiliseringsstrategie** waarin er keuzes worden gemaakt omtrent de ambities en doelstellingen van het sensibiliseringswerk. Onder meer het te sensibiliseren doelpubliek en de concrete doelstellingen die we willen bereiken met de jaarlijkse sensibiliseringscampagne moeten in dat kader herdacht en/of scherpgesteld worden. Ook de plaats van de Ouderenweek als kapstok binnen die campagne kan daarbij herdacht worden.

“De ouderenproblematiek is zo divers en wisselend in tijd én omgeving, dat het misschien beter is om korter en krachtiger op de bal te spelen.” (interregionale stuurgroep ouderenbeleidsparticipatie)

Als laatste aspect van het sensibiliseringswerk benoemen diverse stakeholders de **fotodatabank** als een dankbaar en veelgebruikt instrument, hoewel de concrete impact ervan moeilijk vast te stellen valt. Binnen het aanbod aan fotomateriaal is er voor sommigen wel nog ruimte voor extra diversiteit (meer kleur, meer ouderen met een beperking, ...).

Ondersteuning/betrokkenheid bij lokale ouderenraden

Uit de externe stakeholdersbevraging blijkt dat de **lokale ouderenraden** een belangrijke ondersteunende rol weggelegd zien voor de Vlaamse Ouderenraad. Ze hebben het gevoel dat ze bij de Vlaamse Ouderenraad terecht kunnen met vragen en vinden er informatie en inspiratie om hun werking verder uit te bouwen. De interne stakeholders geven aan dat ze tevreden zijn over de geboden ondersteuning en de daarvoor uitgewerkte instrumenten en vragen om blijvend in te zetten op het informeren en ondersteunen van de lokale ouderenraden, zodat deze raden hun werking verder kunnen uitbouwen.

“Zonder de Vlaamse Ouderenraad en de informatie die wij via de Vlaamse Ouderenraad krijgen, zouden we onze rol lokaal niet zo sterk kunnen spelen als nu.” (lokale ouderenraad)

Uit de externe stakeholdersbevraging blijkt echter ook dat er bij de lokale ouderenraden nog een aantal misvattingen leven over wat de Vlaamse Ouderenraad juist doet. De werking van de Vlaamse Ouderenraad lijkt voor de lokale ouderenraden weinig transparant te zijn, en de communicatie vanuit de Vlaamse Ouderenraad bereikt nog onvoldoende alle leden van lokale ouderenraden. De wens naar een **nauwer contact** met en meer inzicht in de Vlaamse Ouderenraad leeft wel.

De interne stakeholders zijn van mening dat de Vlaamse Ouderenraad **voeling** moet blijven hebben met de **lokale praktijk** en zicht moet hebben op de initiatieven die er opgezet worden en de

ontwikkelingen die er plaatsvinden. Wat de ondersteuning van dergelijke initiatieven betreft, wordt er door veel stakeholders verwezen naar Vlaamse Ouderenraad · Lokaal en naar VVSG.

Interne stakeholders stippen ook aan dat actiever bekeken moet worden hoe aandachtspunten vanuit het advieswerk actiever en meer kant-en-klaar aangereikt kunnen worden aan lokale ouderenraden, zodat zij daar in de eigen gemeente mee aan de slag kunnen voor hun eigen adviezen.

Wat zijn de ervaringen met betrekking tot de interne werking?

Commissies en bredere interne participatie

Opdeling tussen Commissies

De interne stakeholders zijn het erover eens dat **meer uitwisseling** tussen de verschillende commissies een positieve invloed zou hebben op de kwaliteit van de commissiewerking. Dit zou in eerste instantie gerealiseerd kunnen worden door de verslagen van commissievergaderingen uit te wisselen, maar er kan ook samen vergaderd worden wanneer er beleidsdomeinoverschrijdende dossiers besproken worden. Ook de vraag naar (meer) uitwisseling met specialisten uit het veld, bijvoorbeeld als **spreker** in de commissie, komt herhaaldelijk terug.

Algemeen wordt er over de **thematische opdeling** tussen de commissies weinig opgemerkt vanuit de lidorganisaties/interne stakeholders. Er wordt enkel vermeld dat de domeinen van de commissies soms als te breed ervaren worden door de afgevaardigden, waardoor zij afhaken.

Bij het dagelijks bestuur en het secretariaat spelen bedenkingen over de afbakening van de Commissies Sport en Bewegen en Internationaal Ouderenbeleid. Wat de **Commissie Sport en Bewegen** betreft is er sprake van inhoudelijke overlap met andere commissies (gezondheid, mobiliteit, participatie, ...) die op dit moment onvoldoende benut wordt. Tegelijk gaat het om een vrij nauw afgebakende thematiek vergeleken met andere commissies. Al wordt ook de bedenking geuit dat dit thema onvoldoende aan bod zou komen moest er geen specifieke commissie voor bestaan.

Wat de **Commissie Internationaal Ouderenbeleid** betreft, wordt de vraag gesteld of thema's met een internationale dimensie niet beter besproken worden in de commissie die deskundig is rond het inhoudelijke domein in kwestie (BEA, WGZ, ...). Dit sluit ook aan bij het signaal vanuit de focusgroepen dat er te weinig doorstroming is van wat er op Europees en internationaal vlak speelt. Aanvullend kan er voorzien blijven worden in een periodiek overleg met de actieve AGE-leden in Vlaanderen.

Werking Commissies

Over het algemeen zijn de interne stakeholders tevreden met de **inhoudelijke werking** van de commissies: er is ruimte voor uitwisseling tussen verschillende organisaties, er worden externe

sprekers/inhoudelijke experts uitgenodigd, vanuit de discussie in de commissie worden er kwalitatieve en gedragen adviezen geschreven, ... De interne stakeholders benadrukken wel dat een goede voorzitter noodzakelijk is om de inhoudelijke werking te sturen.

*“Ondanks de vaak tegenstrijdige meningen tussen de ouderenorganisaties bereikt de Vlaamse Ouderenraad meestal een compromis, daar verdienen ze een dikke pluim voor.”
(ouderenvereniging)*

Een aantal stakeholders merken op dat momenteel **niet alle commissies** evenveel uit de verf komen, of op evenveel belangstelling kunnen rekenen van onderuit. Anderen stelen dan weer dat er rond te veel verschillende onderwerpen tegelijkertijd gewerkt wordt. Zij opperen dat het beter zou zijn om enkele prioritaire thema's naar voor te schuiven en vervolgens aan te vullen met thema's die op de politieke agenda staan.

Een commissievoorzitter geeft aan de indruk te hebben dat veel commissieleden in de betreffende commissie eerder **consumenten** zijn, die vooral komen om te luisteren en informatie mee te nemen naar de eigen organisatie of achterban, in plaats van actief inbreng te leveren. Langs de kant van een aantal lidorganisaties wordt dan weer het signaal gegeven dat zij niet steeds op de hoogte zijn van de interne commissiewerking aangezien hun afgevaardigde niet altijd aanwezig kan zijn, niet altijd verslag uitbrengt of niet altijd kan volgen omwille van een gebrek aan beleidstechnische expertise.

Sommige interne stakeholders schuiven een aantal **suggesties** naar voor om hieraan tegemoet te komen. Zo wordt gesteld dat er een duidelijkere algemene communicatie zou moeten zijn over de werking en de beslissingen van de commissies, en dat de agenda tijdig(er) doorgestuurd zou moeten worden aan de afgevaardigden én aan de professionele medewerkers van de secretariaten. Een organisatie vraagt om de mogelijkheid te creëren om samen met een vrijwilliger ook een professionele medewerker af te kunnen vaardigen ter ondersteuning en opvolging van de vrijwilliger. Het dagelijks bestuur is dan weer eerder van mening dat een belangrijk deel van de verantwoordelijkheid bij de organisaties zelf ligt, die hun vertegenwoordigers intern voldoende dienen te omkaderen en opvolgen.

Samenstelling Commissies

Niet alle organisaties vinden even makkelijk **leden** die kunnen of willen afgevaardigd worden naar de commissies. Zeker voor de kleinere verenigingen is dit een grote uitdaging. De stakeholders ervaren het wel als belangrijk om (nieuwe) leden telkens weer op te roepen.

“De respons blijft uit, net als voor diverse interne werkgroepen van de vereniging. Wellicht vormt de grote autonomie die de afdelingen toegekend wordt, een muur om buiten de eigen stedelijke of gemeentelijke context te kijken.” (ouderenvereniging)

De vaste aanwezigheid van externe **deskundigen** in commissies wordt door de interne stakeholders als een meerwaarde ervaren. Tegelijkertijd wordt erop gewezen dat het belangrijk is het evenwicht tussen oudere vrijwilligers en externe deskundigen te bewaren in de samenstelling van de commissies. Deze combinatie vormt immers een meerwaarde door de complementariteit van de expertise van deze twee groepen. Deze combinatie vormt echter ook een uitdaging omwille van het grote verschil in de nood aan informatie en duiding. Een goed evenwicht garanderen in de betrokkenheid van zowel vrijwilligers als specialisten is dan ook een belangrijk aandachtspunt.

Verder onderstrepen de interne stakeholders dat het belangrijk is dat de Vlaamse Ouderenraad in het algemeen en de commissies in het bijzonder, voldoende voeling blijven hebben met ‘**wat er leeft bij ouderen**’. Dit moet immers steeds de voedingsbodem en de katalysator blijven voor het advieswerk en het opzetten van acties en projecten.

Daarbij worden drie aandachtspunten gesignaleerd:

- de vraag in hoeverre er zich een vertekening kan voordoen door het overwicht aan **deskundige vrijwilligers** en medewerkers binnen de commissies;
- de mate waarin ook de signalen en noden van **niet-georganiseerde** - en dus niet rechtstreeks vertegenwoordigde - ouderen voldoende ingang vinden en gecapteerd worden;
- de mate waarin **specifieke doelgroepen** voldoende betrokken kunnen worden.

Bij de stakeholders leeft de verwachting dat de samenstelling van de commissies de ouderenpopulatie in de samenleving zo goed mogelijk weerspiegelt. De Vlaamse Ouderenraad probeert hieraan tegemoet te komen door organisaties die specifieke groepen in de samenleving vertegenwoordigen te betrekken in de commissies en via zijn netwerk, maar het blijft een uitdaging om bepaalde doelgroepen (ouderen met een migratieachtergrond, in armoede, met zware zorgnoden, ...) te bereiken. Naast actiever gebruikmaken van de reeds bestaande kanalen en contacten, kan er gezocht worden naar **nauwere samenwerkingen** met (zelf)organisaties die deze doelgroepen voor de Vlaamse Ouderenraad kunnen ontsluiten.

In het verlengde hiervan geeft het secretariaat ook aan dat verhalen van de basis de Vlaamse Ouderenraad nog onvoldoende bereiken. Het secretariaat kijkt hiervoor in de richting van de vrijwilligers en lidorganisaties in de commissies, maar suggereert ook **andere methoden** te verkennen om verhalen en getuigenissen te verzamelen en naar boven te laten komen, onder meer door zelf de stap naar de praktijk zetten, thematische trefdagen en laagdrempelige uitwisselingsmomenten te organiseren, sociale media in te zetten, ...

Overleg ouderenverenigingen

Hoewel er uiteenlopende bedenkingen geformuleerd worden over de concrete werking van het overleg ouderenverenigingen, staat het voortbestaan van het overleg voor de leden ervan niet ter

discussie. De vertegenwoordigde verenigingen zien het overleg als **dé plaats voor strategisch overleg en intervisie** rond gemeenschappelijke uitdagingen als ouderenorganisaties. Ook het dagelijks bestuur beschouwt het overleg tussen de ouderenverenigingen als essentieel voor de continuïteit van de Vlaamse Ouderenraad. Tegelijk stellen de meeste betrokkenen wel dat deze doelstelling **onvoldoende bereikt wordt**, en dat er nood is aan meer dynamiek in de werking van het overleg. Er moet nagedacht worden over op welke manier het overleg optimaal kan functioneren zodat alle betrokkenen de meerwaarde (terug) ervaren en erkennen.

“De huidige werking is dringend aan een dynamisering toe. Dit is een verantwoordelijkheid van alle ouderenorganisaties.” (lidorganisatie)

In die zoektocht zal het in de eerste plaats noodzakelijk zijn om **duidelijkheid** te scheppen in de ambities en verwachtingen van de betrokken organisaties, zowel ten opzichte van elkaar als met oog op de faciliterende rol van de Vlaamse Ouderenraad ten aanzien van het overleg. Daarbij dient er gezocht te worden naar kruispunten tussen de verenigingen onderling, en tussen de Vlaamse Ouderenraad en de verenigingen. Tevens wordt de suggestie gedaan om gedeeltelijk af te stappen van het klassieke vergadermodel. Daarbij wordt gedacht in de richting van een beperkter aantal overlegvergaderingen, aangevuld met meer dynamische intervisiemomenten (naar het voorbeeld van het inspiratiemoment cultuureducatie ouderen). Op die manier wordt ook het engagement van het secretariaat duidelijker afgebakend, wat mogelijk maakt om hier in het jaarprogramma gerichter tijd en ruimte voor te voorzien.

Tot slot dient in dit kader opgemerkt te worden dat de rol van het overleg binnen de Vlaamse Ouderenraad **niet altijd duidelijk** is voor buitenstaanders. Onder meer het onderscheid ten aanzien van de raad van bestuur en de concrete beslissingsbevoegdheden van het overleg blijken weinig transparant te zijn.

“Het overleg van de verenigingen mag geen schaduwkabinet zijn waar de beslissingen vooraf genomen worden zonder dat andere leden op de hoogte zijn van wat er gezegd is.” (regionale beleidsmedewerkers ouderenbeleidsparticipatie)

Organisatie ten aanzien van andere beleidsniveaus

Hoewel de Vlaamse Ouderenraad een adviesopdracht heeft ten aanzien van de Vlaamse regering en het Vlaams Parlement (en dus niet ten aanzien van de Vlaamse Gemeenschapscommissie of de Brusselse Gewestregering), leeft er een duidelijke vraag rond de belangenbehartiging van de ouderen in **Brussel**. Het secretariaat geeft aan Brussel als aandachtspunt in relevante adviezen voor de Vlaamse regering mee te nemen, zoals rond de Vlaamse sociale bescherming en het woonzorgdecreet, maar dit betekent nog lang geen volwaardige belangenbehartiging over alle levensdomeinen van de Nederlandstalige ouderen in Brussel heen. Naast de (ambigue?) afbakening van de opdracht als adviesraad, wordt dit ook om andere redenen bemoeilijkt: de staf van de Vlaamse Ouderenraad heeft

onvoldoende ruimte om Brussels beleid en regelgeving op te volgen, er is geen Brussels inspraakkanaal als tegenhanger, van onderuit komt er weinig input rond Brussel, ...

Zowel de interne stakeholders (focusgroep directeurs en coördinatoren) als het secretariaat zien een wisselwerking tussen de **Federale Adviesraad voor Ouderen (FAVO)** en de Vlaamse Ouderenraad als een meerwaarde gezien de soms nauw aansluitende thema's en bevoegdheden. De uitwisseling die er vandaag al is zou nog uitgebreider kunnen. Beide adviesraden kunnen elkaar op inhoudelijk vlak nog meer versterken, vooral omdat Vlaamse en federale thema's niet altijd stikt gescheiden kunnen worden.

Wat de belangenbehartiging op **Europees niveau** betreft zijn de interne stakeholders **verdeeld**. Sommigen beschouwen de Vlaamse Ouderenraad als **dé vertegenwoordiger** op het Europese niveau. Volgens hen kan de Vlaamse Ouderenraad spreken in naam van verschillende organisaties en zo een sterk signaal geven. Andere organisaties zijn van mening dat de vertegenwoordiging op het Europese niveau **geen taak** is voor de Vlaamse Ouderenraad, maar dat de organisaties hier in eigen naam aanwezig moeten zijn. Dit lijkt een punt dat nader uitgeklaard dient te worden, met oog op het engagement van de verenigingen en de rol die de Vlaamse Ouderenraad hier al dan niet in dient op te nemen in de toekomst.

6. Strategische en operationele doelstellingen voor 2020-2025

Op basis van de goedgekeurde strategische doelstellingen stelt het dagelijks bestuur onderstaande operationele doelstellingen en acties voor. Na goedkeuring wordt werk gemaakt van een zakelijk plan dat ingaat op de consequenties van het beleidsplan met betrekking tot het personeelsbeleid en financieel beleid van de Vlaamse Ouderenraad.

SD1: In 2025 zet de Vlaamse Ouderenraad over beleidsdomeinen heen sterk beleidswerk neer, gevoed vanuit inhoudelijke expertise, signalen van de basis en een actieve uitwisseling tussen ouderen.

De Vlaamse Ouderenraad wil kunnen wegen op een breed aantal beleidsdomeinen. Binnen de ruimte die we hebben voor beleidswerk op eigen initiatief, willen we ons richten op duidelijke keuzes van thema's waar we expertise rond willen uitbouwen, het terrein willen kennen, ons netwerk rond willen uitbouwen en signalen rond willen capteren. Daartoe versterken we ook de doorstroming van signalen van onderuit, en besteden we aandacht aan moeilijk te betrekken groepen ouderen.

OD1. In 2025 zet de Vlaamse Ouderenraad vanuit opgebouwde expertise en terreinkennis rond gerichte thema's sterk beleidswerk neer.

Actie 1. Tegen eind 2020 zijn door het bestuur de prioritaire thema's bepaald voor het beleidswerk op eigen initiatief, vertrekkend vanuit de omgevingsanalyse en in dialoog met team en commissies.

Actie 2. De prioritaire thema's vinden op vaste basis hun weerslag in het werkprogramma en de groeidoelen van de stafmedewerkers.

Actie 3. Halverwege de beleidsperiode (juli 2022) evalueren we de prioritaire thema's en sturen we bij waar nodig.

OD2. Tegen eind 2020 is de afbakening en samenstelling van de commissies herbekeken.

Actie 4. De commissies worden qua werkterrein op een evenwichtige manier afgebakend, in functie van workload en inhoud.

Actie 5. Het profiel en de verwachtingen ten aanzien van de commissievoorzitters en commissieleden worden duidelijk gedefinieerd.

Actie 6. Bij de hersamenstelling van de commissies besteden we aandacht aan de onderwerpen en perspectieven die aan bod moeten komen; waar nodig gaan we op zoek naar externe deskundigen (op vaste basis of ad hoc).

OD3. Tegen 2023 is de dynamiek van de commissies als spil van het beleidswerk versterkt, onder meer door het binnentrekken van deskundigheid en de actieve uitwisseling van inzichten en signalen over commissies en commissieleden heen.

Actie 7. Via lunchlezingen en gastsprekers trekken we externe expertise binnen en waarborgen we dat elk commissielid de nodige achtergrond heeft om mee te participeren in de beleidsdiscussies.

Actie 8. Op basis van het jaarprogramma maken we een werkplanning voor de commissies op, op basis waarvan sprekers, gemeenschappelijke commissievergaderingen en andere initiatieven ingepland worden.

Actie 9. De commissievoorzitters worden consequent betrokken bij de bespreking van de amendering van de adviezen in het dagelijks bestuur.

OD4. Tegen 2023 neemt de Vlaamse Ouderenraad gericht initiatieven om de doorstroming van signalen en getuigenissen ter onderbouwing van het beleidswerk en de communicatie te versterken. Daarbij gaat specifieke aandacht naar moeilijk te bereiken en te betrekken groepen van ouderen.

Actie 10. Vanaf 2021 worden stelselmatig methodieken voor een gerichte doorstroming van signalen van ouderen en het versterken van de voeling met ouderen in specifieke situaties verkend en uitgetest.

Actie 11. Vanaf 2022 worden in de werkplanning proactief keuzes gemaakt over de te hanteren methodieken om het beleidswerk en de communicatie te onderbouwen en illustreren vanuit persoonlijke verhalen en ervaringen van ouderen.

Actie 12. Bij de voorbereiding van adviezen worden telkens de relevante sleutelorganisaties en brugfiguren in kaart gebracht en betrokken.

OD5. Tegen 2025 worden bestaande adviezen sterker uitgedragen via beleids- en vertegenwoordigingswerk.

Actie 13. Tegen 2021 wordt een digitale omgeving uitgewerkt die bijdraagt tot een sterker gedeeld kennismanagement binnen de staf.

Actie 14. We screenen relevante onderzoeksrapporten, parlementaire vragen en beleidsvoorstellen van andere organisaties gericht op aanknopingspunten voor de eigen beleidscommunicatie en toekomstig advieswerk.

Actie 15. Voor centrale onderwerpen binnen het beleidswerk worden vanaf 2021 fiches met kernboodschap, voorstellen en argumentatie opgemaakt en periodiek geactualiseerd, als leidraad voor de communicatie en vertegenwoordigingen.

Actie 16. Tegen 2024 wordt een duidelijk kader gecreëerd voor vrijwilligers die ingeschakeld worden binnen het vertegenwoordigingswerk, waarbij oog is voor de terugkoppeling naar het secretariaat en de commissies. Ook de rol van het expertenpanel ter ondersteuning van de vertegenwoordiging in de Vlaamse Raad voor Welzijn, Volksgezondheid en Gezin wordt hierin meegenomen.

Actie 17. Voortbouwend op de acties rond de prioritaire thema's (actie 2), het beter capteren van signalen en getuigenissen (actie 11), de versterking van de commissiewerking (actie 8) en de uitwerking van de communicatiestrategie (actie 18 tot 20), introduceert de Vlaamse Ouderenraad tegen 2023 een uitgebouwde beleids- en communicatieplanning, waarin ook het sterker uitdragen van bestaande adviezen en standpunten een volwaardige plaats krijgt.

SD2: In 2025 is de impact en zichtbaarheid van het beleids- en sensibiliseringswerk versterkt dankzij de uitbouw van een professioneel en proactief communicatiebeleid.

De Vlaamse Ouderenraad wil zijn impact vergroten door sterker en meer doelgericht te communiceren, en door maatschappelijk debat te creëren rond onderwerpen die ouderen aanbelangen. Daarvoor willen we inzetten op een doordachte mix van pers, sociale media, web en offline communicatiekanalen, en op een sterke synergie met het beleids- en sensibiliseringswerk. Daartoe houden we ook onze bredere werking kritisch tegen het licht. We versterken de instroom aan kwaliteitsvol en sprekend materiaal om de communicatie mee te stofferen, en creëren de nodige ruimte en processen binnen het team om tot die sterkere communicatie te komen.

OD6. Tegen 2022 is een communicatiestrategie uitgewerkt die zowel de proactieve als reactieve communicatie omvat, de mix aan communicatiekanalen in functie van doel en doelpubliek vastlegt, de wisselwerking met de lidorganisaties bekijkt, en de modaliteiten voor evaluatie en bijsturing van de communicatiestrategie bepaalt.

Actie 18. In 2021 wordt een werkgroep opgestart die instaat voor de uitwerking van de communicatiestrategie.

OD7. Tegen 2022 is de sterkere inzet op communicatie ingebed in het personeelsbeleid en de werking van het secretariaat.

Actie 19. Tegen 2021 is er binnen het team ruimte gecreëerd en zijn verantwoordelijkheden toegewezen om de proactieve communicatie te versterken.

Actie 20. Tegen 2022 zijn processen vastgelegd om de actieve samenwerking tussen de staf advisering en de staf communicatie rond de proactieve beleidscommunicatie te versterken.

Actie 21. Binnen het opleidingsbeleid wordt gericht ingezet op het versterken van de expertise en competenties op vlak van communicatie.

SD3: In 2025 maakt het overleg ouderenverenigingen zijn rol als forum voor overleg en intervisie tussen ouderenverenigingen waar.

Het overleg ouderenverenigingen moet groeien tot een dynamisch platform voor overleg, intervisie en netwerking tussen ouderenverenigingen. Daartoe wil de Vlaamse Ouderenraad een stimulerende omkadering bieden. Pertinente inhoudelijke onderwerpen, gevarieerde werkvormen en een groter eigenaarschap van de ouderenverenigingen zelf moeten de meerwaarde van het overleg tot uiting brengen. Het secretariaat blijft daarbij een ondersteunende rol spelen.

OD8. Tegen 2025 zijn onderlinge afspraken gemaakt en nieuwe werkvormen geïntroduceerd om het overleg te dynamiseren.

Actie 22. Tegen 2021 is vanuit het overleg ouderenverenigingen een nieuwe werkwijze op de rails gezet, met oog voor gedeeld eigenaarschap en een duidelijke taakuitzuivering met andere organen.

Actie 23. Tegen eind 2023 is de nieuwe werkwijze binnen het overleg geëvalueerd en bijgestuurd waar nodig.

SD4: In 2025 creëert de nieuwe invulling van de sensibiliseringsopdracht een sterkere dynamiek en zichtbaarheid rond maatschappelijke thema's die ouderen aanbelangen.

Via zijn sensibiliseringscampagne wil de Vlaamse Ouderenraad zichtbaarheid, bewustwording en maatschappelijke gevoeligheid creëren rond thema's die ouderen aanbelangen, en zo concrete verandering nastreven in lijn met het beleidswerk. Om dit te realiseren herdenken we de sensibiliseringscampagne. Daarbij herdefiniëren we het doelpubliek, verkennen we nieuwe vormen van campagnevoering en sensibilisering, herdenken we de wisselwerking met partners en lidorganisaties, en streven we naar een sterkere impact. Daarnaast blijven we inspanningen leveren om te komen tot een meer genuanceerde beeldvorming van ouderen.

OD9. Tegen 2021 zijn de doelstellingen voor de sensibiliseringscampagne herdacht en vertaald naar een nieuw format.

Actie 24. In 2020 wordt een nieuw kader voor de sensibiliseringscampagne uitgetekend.

Actie 25. In 2022 wordt het nieuwe concept van de campagne geëvalueerd.

OD10. De Vlaamse Ouderenraad draagt consequent bij tot een meer genuanceerde beeldvorming over ouderen.

Actie 26. Op vaste basis wordt kwaliteitsvol beeldmateriaal met oog op een genuanceerde beeldvorming van ouderen aangemaakt en ter beschikking gesteld via de fotodatabank.

Actie 27. Aandacht voor genuanceerde beeldvorming geldt als continu aandachtspunt binnen de eigen communicatie, het beleidswerk en de sensibiliseringsinitiatieven.

Actie 28. In 2023 evalueren we – met oog op de andere ambities in dit beleidsplan – de ruimte voor aanvullende initiatieven op vlak van beeldvorming en sensibilisering.

SD5: In 2025 hanteert de Vlaamse Ouderenraad een doelgerichte en proactieve aanpak in zijn betrokkenheid bij onderzoek, ten dienste van zijn streven naar een kwaliteitsvol ouderenbeleid.

De Vlaamse Ouderenraad wil onderzoek doelgerichter te werk gaan in zijn betrokkenheid bij onderzoek, met een gerichte aansturing ten dienste van ons inhoudelijk beleidswerk. Daarvoor brengen we periodiek onze vrijwilligers met affiniteit rond onderzoek samen, om van daaruit relevante onderzoekslacunes te identificeren, ons academisch netwerk uit te bouwen en waar mogelijk de opvolging van onderzoek te versterken.

OD11. Tegen 2024 wordt het onderzoekswerk mee opgevolgd en aangestuurd vanuit een periodieke werkgroep.

Actie 29. Tegen 2023 wordt een werkgroep met deskundige vrijwilligers opgestart ter aansturing van de betrokkenheid bij onderzoek.

Actie 30. Tegen 2024 brengt de Vlaamse Ouderenraad periodiek onderzoekslacunes in functie van het beleidswerk en maatschappelijke noden in kaart, en draagt deze uit naar relevante onderzoekscentra, universiteiten en hogescholen.

Actie 31. Waar mogelijk schakelen we deskundige vrijwilligers in voor het vertegenwoordigingswerk dat samenhangt met de betrokkenheid bij onderzoek.

SD6: In 2025 biedt de Vlaamse Ouderenraad een actueel en gediversifieerd informatie- en ondersteuningsaanbod rond lokale ouderenbeleidsparticipatie aan.

De Vlaamse Ouderenraad wil de participatie van ouderen aan het lokale ouderenbeleid verder ondersteunen en bevorderen aan de hand van een gevarieerd aanbod dat rekening houdt met de diversiteit onder lokale ouderenraden. We hebben daarbij tevens oog voor de evoluties en uitdagingen die we vaststellen in het landschap van de lokale ouderenbeleidsparticipatie, en gaan op zoek naar

goede manieren om relevante inhoud uit het advieswerk op Vlaams niveau aan te reiken aan het lokale niveau.

OD12. Op basis van een nieuwe kandidatuur wordt de Vlaamse Ouderenraad in 2020 opnieuw erkend als partnerorganisatie lokaal ouderenbeleid.

Actie 32. Begin 2020 is het huidige ondersteuningsaanbod geëvalueerd in dialoog met de ISO's, ouderenorganisaties en vorminggevers.

Actie 33. In 2020 dient de Vlaamse Ouderenraad een nieuwe kandidatuur in om erkend te worden als partnerorganisatie voor het lokaal ouderenbeleid.

Actie 34. Inzichten en aandachtspunten uit het beleidswerk op Vlaams niveau die relevant kunnen zijn voor de inspraak op lokaal niveau, krijgen een vertaalslag in de communicatiekanalen en instrumenten ten aanzien van het lokale niveau.

SD7: In 2025 speelt de Vlaamse Ouderenraad een faciliterende rol in de inbreng van signalen van ouderen in de beleidsvoering in Brussel en in bovenlokale besluitvormingsstructuren.

De Vlaamse Ouderenraad wil haar rol ten aanzien van andere beleidsniveaus uitklaren. Dit betekent in de eerste plaats verkennen welke rol er voor de organisatie weggelegd is in het Brusselse gewest. Daarnaast moet de signaalfunctie ten aanzien van bovenlokale besluitvormingsstructuren gestructureerd worden. Voor het federale en Europese niveau gaan we uit van een aanvullende rol ten opzichte van de rechtstreekse betrokkenheid van de ouderenorganisaties zelf.

OD13. Tegen 2021 is de mogelijke rol van de Vlaamse Ouderenraad in Brussel verkend en afgetoetst.

Actie 35. In overleg met beleidsverantwoordelijken en stakeholders gaat de Vlaamse Ouderenraad na wat de mogelijkheden zijn voor een ondersteunende rol ten aanzien van de ouderenbeleidsparticipatie in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Actie 36. De uitgeklaarde rol in Brussel wordt ingebed in de werking van de Vlaamse Ouderenraad, met oog voor de rol van de Werkgroep Brussel en de personeelsequipe.

OD14. Tegen 2023 hanteert de Vlaamse Ouderenraad een uitgewerkt kader als leidraad bij zijn signaalfunctie ten aanzien van bovenlokale besluitvormingsstructuren.

Actie 37. De relevante bovenlokale besluitvormingsstructuren worden periodiek in kaart gebracht, in afstemming met de commissies.

Actie 38. Tegen 2023 werken we een kader uit dat richtlijnen biedt voor initiatieven en kanalen met oog op de inspraak van ouderen in bovenlokale besluitvormingsprocessen en -structuren.

OD15. Tegen 2021 speelt de Vlaamse Ouderenraad ten aanzien van het federale en Europese niveau een aanvullende rol ten opzichte van de lidorganisaties.

Actie 39. Tegen 2021 verloopt de opvolging van AGE via een ad hoc overleg met de actieve Vlaamse leden van AGE, ter vervanging van de permanente commissie internationaal ouderenbeleid.

Actie 40. Tegen 2021 worden de vertegenwoordigingen in de task forces van AGE geactualiseerd.

Actie 41. Tegen 2024 evalueert de Vlaamse Ouderenraad het statuut van zijn lidmaatschap binnen AGE Platform Europe.

Actie 42. De Vlaamse Ouderenraad wisselt relevante signalen uit met de Federale Adviesraad voor Ouderen. Waar relevant wordt samengewerkt rond gemeenschappelijke beleidsthema's en versnipperde bevoegdheden.

Evaluatie en aanloop naar volgend beleidsplan:

In 2024 start de Vlaamse Ouderenraad een nieuw stakeholdertraject. Daarin worden onder meer volgende aspecten geëvalueerd:

- de realisatie van bovenstaande doelstellingen en acties
- de impact daarvan op de werking en de realisatie van missie en visie
- de nieuwe uitdagingen die zich voor de Vlaamse Ouderenraad als organisatie stellen

Op basis daarvan wordt in 2025 een nieuw beleidsplan uitgewerkt, als opstap naar een nieuwe beheersovereenkomst als adviesraad voor het Vlaamse ouderenbeleid.

Overzicht deadlines beleidsplan

	Eind 2020	Eind 2021	Eind 2022	Eind 2023	Eind 2024-2025
Advisering	Keuze prioritaire thema's Herziening commissies Platform kennismanagement staf	Verkenning methodieken doorstroom signalen Fiches kernboodschap	Opstart proactieve beleids- en communicatieplanning Evaluatie prioritaire thema's	Kader vrijwilligers binnen vertegenwoordigingswerk	Stakeholdersbevraging ter evaluatie van de realisatie van het beleidsplan Nieuwe omgevingsanalyse Uitwerking nieuw beleidsplan
Communicatie	Samenstelling werkgroep communicatiestrategie Ruimte en verantwoordelijkheden proactieve communicatie	Communicatiestrategie Verkenning methodieken doorstroom signalen Fiches kernboodschap Processen proactieve beleidscommunicatie	Opstart proactieve beleids- en communicatieplanning		
Sensibilisering	Nieuw format campagne		Evaluatie nieuw format campagne	Ruimte aanvullende initiatieven?	
Overleg	Nieuwe werkwijze		Evaluatie nieuwe werkwijze		
Onderzoek			Opstart werkgroep onderzoek	Uitdragen onderzoeksnoten	
Lokaal	Evaluatie huidig aanbod Nieuwe kandidatuur				
Andere beleidsniveaus	Verkenning rol Brussel Opstart ad hoc overleg AGE Actualisatie task forces AGE		Uitwerking kader bovenlokale structuren	Evaluatie statuut binnen AGE	

Overzicht exclusief continue acties en aandachtspunten i.f.v. de operationele doelstellingen

7. Bijlagen

Bijlage 1: referentielijst omgevingsanalyse

Acerta. (2019). *Belg gaat op 62 jaar met pensioen*. Geraadpleegd via <https://www.acerta.be/nl/over-acerta/in-de-pers/belg-gaat-op-62-jaar-met-pensioen>.

Agentschap Zorg en Gezondheid. (2016). *Plaats van overlijden*. Geraadpleegd via <https://www.zorg-en-gezondheid.be/plaats-van-overlijden-2016>.

Agentschap Zorg en Gezondheid. (2018). *Hoeveel bedraagt de gemiddelde dagprijs in uw woonzorgcentrum? Meting 2018*. Geraadpleegd via: <https://www.zorg-en-gezondheid.be/dagprijzen>

Agentschap Zorg en Gezondheid. (2019). *Verscherpt toezicht bij woonzorgcentra met aanhoudende en ernstige kwaliteitsproblemen*. Geraadpleegd via: <https://www.zorg-en-gezondheid.be/verscherpt-toezicht-bij-woonzorgcentra-met-aanhoudende-en-ernstige-kwaliteitsproblemen>.

ArmenTeKort. (2019). *“Non take-up”: je recht op hulp mislopen*. Geraadpleegd via <https://www.armentekort.be/non-take-up-je-recht-op-hulp-mislopen/>

Bronselaer, J., Festraets, D., Moons, D., Vandezande, V., Vanden Boer, L., en Demeyer, B. (2017). *Het economisch welzijn en de economische waarde van Vlaamse mantelzorgers*. Brussel: Departement Kanselarij en Bestuur.

Bronselaer, J, Vandezande, V., Vanden Boer, L. en Demeyer, B. (2016). *Sporen naar duurzame mantelzor. Hoe perspectief bieden aan mantelzorgers?* Brussel: Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin.

Cloet, M. en Denier, Y. (2019). Chihuahua of luis? De rol van het middenveld in de welvaartsstaat van de toekomst. In *Fundamenten. Sociale zekerheid in onzekere tijden*. Matthias Somers (red.). pp. 357-379

CSI Flanders. (2019). *De politieke rol van het Vlaams middenveld: een analyse van de surveydata*. Geraadpleegd via <https://www.middenveldinnovatie.be/sites/default/files/2019-05/Survey%20Nota%20Politieke%20Rol.pdf>

CSI Flanders. (2020). *Slotconferentie CSI Flanders: slotbeschouwingen*. Geraadpleegd via <https://middenveldinnovatie.be/publicaties/slotconferentie-csi-flanders-slotbeschouwingen>

De Baere, M., Mullens, F., Siongers, J. en Vandenplas, R. (2017). *Voor spelers van 9 tot 99 jaar: participatie kent geen leeftijd (?)*. Geraadpleegd via https://www.cultuurenmedia.be/images/Publicaties%202017/2017_eindrapport%20participatie%20ouderen.pdf

De Maeseneer, J., et al.. (2017). *De hervorming van de eerstelijnszorg in Vlaanderen: we maken er samen werk van!* Synthesenota van de wetenschappelijke reflectiekamer voor de Eerstelijnsgezondheidsconferentie van 16 februari 2017. Brussel.

Decoster, A. en Vanheukelom, P. (2019). *Koopkracht: wat zit er achter de schermen van gemiddelden?* Geraadpleegd via <http://www.andredecoster.be/published-comments/koopkracht-wat-zit-er-achter-de-schermen-van-gemiddelden/>

Dely, H., Verschraegen, J. en Steyaert, J. (2018). *Ik, jij, samen MENS. Een referentiekader voor kwaliteit van leven, wonen en zorg voor personen met dementie.* Antwerpen: EPO.

De Smet, D. (2018). Steeds meer gepensioneerden verdienen bij. *De Standaard*. Geraadpleegd via https://www.standaard.be/cnt/dmf20181028_03886915

D'Hoore, J. (2019). OCMW's draaien op voor factuur duizenden rusthuisbewoners. *De Tijd*. Geraadpleegd via <https://www.tijd.be/politiek-economie/belgie/vlaanderen/ocmw-s-draaien-op-voor-factuur-duizenden-rusthuisbewoners/10138693.html>

D-scope consortium. (2018). *Cahier 5 – D-scope en beleid: Linken met recente beleidsevoluties en kostenschattting.* Geraadpleegd via http://www.d-scope.be/dscope/wp-content/uploads/2018/11/cahier_5_beleid-en-conclusie.pdf

Elchardus, M. (2016). *Mantelzorg. Onderzoek in opdracht van de socialistische mutualiteit.* VUB:TOR

EU-SILC Statbel. (2019). Cijfers armoederisico Vlaams Gewest, bewerking Statistiek Vlaanderen. Geraadpleegd via <https://www.statistiekvlaanderen.be/nl/bevolking-onder-de-armoededrempel>

Europese commissie. (2019). *European Core Health Indicators Database.* Geraadpleegd via https://ec.europa.eu/health/indicators_data/indicators_en

FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie. (2019). *Barometer van de Informatiemaatschappij.* Geraadpleegd via <https://economie.fgov.be/nl/publicaties/barometer-van-de-5>

FOD Sociale Zekerheid. (2019). *Mybenefits, recht op sociale voordelen.* Geraadpleegd via <https://socialsecurity.belgium.be/nl/nieuws/my-benefits-recht-op-sociale-voordelen-25-01-2019>

Federaal Planbureau. (2015). *De bevolkingsvooruitzichten 2015-2060.* Geraadpleegd via <https://www.plan.be/publications/publication-1556-nl-demografische-vooruitzichten+2015+2060+bevolking+huishoudens+en+prospectieve+sterftequotient+en>

Gezinsbond. (2017). *7 op de 10 ouders hebben stress over opvang tijdens de vakantie.* Geraadpleegd via <https://www.gezinsbond.be/Gezinspolitiek/acties/Paginas/Persbericht-15-mei-2017.aspx>

Gezinsbond. (2018). *Focus op jonge grootouders. Ervaringen over de eerste keer.* Geraadpleegd via https://www.gezinsbond.be/_publicaties/gezinspolitiek/jonge_grootouders/content/Jonge%20grootouders.pdf

Hertogen, J. (2019). *Expansie commerciële woonzorgcentra gehalveerd. Vinden Publieke en VZW-Non-Profit WZC 2de adem? Ventilering WVC naar VZW-Profit en VZW-Non-Profit*. Geraadpleegd via <http://www.npdata.be/BuG/420-Woonzorgcentra/>

Heylen, K. en Vanderstraeten, L. (2019). *Wonen in Vlaanderen anno 2018*. Leuven: Steunpunt Wonen.

Janssens, A. (2003). *Hoe elkaar de hand reiken? De zoekende interactie tussen de allochtone ouderen en het zorgaanbod in de stad Antwerpen*. Antwerpen: Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

Kenniscentrum WWZ. (2019). *Brussel, gezond en wel? Een omgevingsanalyse van het Brusselse welzijns- en zorglandschap*. Geraadpleegd via http://www.kenniscentrumwwz.be/sites/default/files/bijlagen/Brussel_gezond_en_wel.pdf

Koning Boudewijnstichting. (2015). *Het vrijwilligerswerk in België. Kerncijfers*. Brussel: Manufast ABP.

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad. (2018). *Welzijnsbarometer 2018*. Brussel: Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie.

Oosterlinck, S. (2019). De uitspraken van Mark Elchardus doen het Vlaamse middenveld oneer aan. *De Morgen*. Geraadpleegd via <https://www.demorgen.be/meningen/de-uitspraken-van-mark-elchardus-doen-het-vlaamse-middenveld-oneer-aan~b4164f4e/>

Pacolet. (2015). *Financiering van de residentiële ouderenzorg: het perspectief van de voorzieningen*. Brussel: Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin.

Plovie, E. (2018). *De overheid worstelt met de stem van kritische burgers, onderzoek brengt burgerinitiatief in kaart*. Geraadpleegd via <https://sociaal.net/achtergrond/burgerinitiatief-in-kaart/>

Schrijvers, K., Partyka, K., Christiaens, A., Coppé, G., Taeldeman, V. en de Kort, D. (2016). *Conceptnota voor nieuwe regelgeving betreffende het beleid van de sociale huisvestingsmaatschappijen met betrekking tot het creëren van een aanbod aan aangepaste sociale huurwoningen*. Brussel: Vlaams Parlement.

SCV-survey. (2018). *Cijfers politieke participatie*. Geraadpleegd via <https://www.statistiekvlaanderen.be/nl/survey-scv-survey>

Socialistische Mutualiteiten. (2017). *Rusthuis-barometer: Analyse bewonersfacturen in woonzorgcentra*. Geraadpleegd via: https://www.bondmoyson.be/SiteCollectionDocuments/Pers%20en%20studiedienst/300/Rusthuisbarometer_december2017.pdf

Statbel. (2018). *Bevolkingsvoorzichten per gewest en per leeftijd*. Geraadpleegd via: <https://statbel.fgov.be/nl/themas/bevolking/bevolkingsvoorzichten#figures>

Statistiek Vlaanderen (2017). *Huishoudens van ouderen. Verschillen naar herkomst*. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/publicaties/huishoudens-van-ouderen-verschillen-naar-herkomst>

Statistiek Vlaanderen. (2018a). *Aantal alleenwonende 65-plussers in Vlaanderen stijgt met 20% tussen 2017 en 2027*. Geraadpleegd via <https://www.statistiekvlaanderen.be/aantal-alleenwonende-65-plussers-in-vlaanderen-stijgt-met-20-tussen-2017-en-2027>

Statistiek Vlaanderen. (2018b). *De vergrijzing zet zich verder*. Geraadpleegd via <https://www.statistiekvlaanderen.be/nl/de-vergrijzing-zet-zich-verder>

Steyaert, J. (2016). Prevalentie: hoeveel personen in Vlaanderen hebben dementie? In M. Vermeiren (red.). *Dementie, van begrijpen naar begeleiden*. Brussel: Politeia.

Studiecommissie voor de Vergrijzing (2019). *Jaarlijks verslag*. Geraadpleegd via https://www.plan.be/uploaded/documents/201907091048020.REP_CEVSCVV2019_11902_N.pdf.

Talloon, D. en Vanmechelen, O. (2018). Zorg en ondersteuning aan oudere arbeidsmigranten. *Geron*. Geraadpleegd via https://gerontologie-geriatrie.nl/geron/wp-content/uploads/sites/3/2018/12/40718-2018_20_02.pdf

Talloon, D., Verstraete, J., en Chech, J. (2012). *Oudere allochtonen, senioren van bij ons: lessen uit de praktijk*. Brussel: Koning Boudewijnstichting.

The Economist Intelligence Unit. (2019). *Democracy Index 2018: Me too? Political participation, protest and democracy*. Geraadpleegd via <https://www.eiu.com/topic/democracy-index>

Timmers, M. en Mechels, E. (2019). *Sandwichgeneratie: zorgende mannen doorbreken rolpatronen*. Geraadpleegd via <https://sociaal.net/achtergrond/sandwichgeneratie-zorgende-mannen-doorbreken-rolpatronen/>

VAB. (2019). *Woonplaats van ouderen bepaalt mee het risico op sociaal isolement*. Geraadpleegd via <https://magazine.vab.be/mobiliteit/woonplaats-van-ouderen-bepaalt-mee-het-risico-op-sociaal-isolement/>

Van Camp, S., van Eechoud, I., Piers, R., Grypdonck, M., Deveugele, M., Verbeke, N., Versluys, K. en Van Den Noortgate, N. (2011). *Vroegtijdige zorgplanning bij de oudere patiënt. Aanbevelingen gebaseerd op interviews met patiënten en familieleden*. Gent: UGent.

Sciensano. (2018). *Gezondheidsenquête 2018*. Brussel: Sciensano.

Van Regenmortel, S. en De Donder, L. (2018). Oud en Out?! Sociale uitsluiting op latere leeftijd. *Actueel*, 19, 1, pp.20-22.

Vanderstraeten, L. (2019). *Resultaten van de woonsurvey 2018. De kenmerken van woning en woonomgeving, de kwaliteit en energiezuinigheid van de woning en de attitude van de huishoudens versus de doelstellingen 2050 van slim wonen en leven*. Presentatie Vlaamse Ouderenraad, Commissie wonen, mobiliteit en veiligheid op 9 mei 2019.

Vanmechelen, O. (2016). Facts & Figures superdiversiteit van de Brusselse (ouderen)bevolking. In Kenniscentrum WWZ (red.). *Cultuursensitieve zorg in Brussel*. Geraadpleegd via <http://dev.kenniscentrumwwz.be/sites/default/files/bijlagen/CultuursensitieveZorg.pdf>

Verté, D., Dury, S., De Donder, L., Buffel, T. & De Witte, N. (2011). *Doe mee! Over ouderen en maatschappelijke participatie*. Provincie West-Vlaanderen.

Vlaamse Ouderenraad. (2019). *Financiering van de ouderenzorg: wat moet de volgende Vlaamse regering minimaal voorzien?* Geraadpleegd via https://www.vlaamse-ouderenraad.be/sites/default/files/inline-files/2019%2005%2008_Vereiste%20middelen%20ouderenzorg.pdf

Vlaamse Regering. (2018). *Conceptnota over de toekomst van de residentiële ouderenzorg*. Geraadpleegd via <https://www.jovandeurzen.be/storage/ringleader/jovandeurzen/residentiele-ouderenzorg-conceptnota-0.pdf>

Vlaamse Regering. (2017). *Witboek Open en Wendbare Overheid*. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/publicaties/witboek-open-en-wendbare-overheid>

VLESP. (2019). *Suicidepreventie bij ouderen: praktijkadviezen voor zorg- en hulpverleners*. Geraadpleegd via: <https://www.vlesp.be/assets/pdf/richtlijn-suicidepreventie-bij-ouderen-nl-152526.pdf>

VRT NWS. (2019). Socioloog Mark Elchardus: "Het middenveld heeft gefaald, het heeft niet naar zijn leden geluisterd". *VRT NWS*. Geraadpleegd via <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2019/05/31/mark-elchardus-het-middenveld-heeft-gefaald/>

Bijlage 2: overzicht respondenten en participanten stakeholderbevraging

Respondenten externe stakeholders	
Sociaal-cultureel werk	De Wakkere Burger
	Netwerk duurzame mobiliteit
	Vlaams Steunpunt vrijwilligerswerk
	Cavaria vzw
	Demos vzw
	Unia
	Regenboogambassadeurs
	ISB vzw
Strategische adviesraad	Vlaamse Onderwijsraad
Vormingsgevers Vlaamse Ouderenraad · Lokaal	(4)
Zorgorganisaties	Wit-Gele Kruis Vlaanderen
	Zorgnet-Icuro
	Federatie Palliatieve Zorg vzw
	Zorggezind
Welzijnsorganisaties	Vlaams Instituut Gezond Leven
	Gezinsbond
	Vlaams Patiëntenplatform vzw
	Alzheimer Liga Vlaanderen vzw
Onderzoeksinstituten	VUB (4)
	AP Hogeschool Antwerpen
Vlaamse overheid - kabinet	Kabinet minister WVG (2)
Vlaamse overheid - administratie	Departement WVG afdeling welzijn en samenleving
	Agentschap Zorg en Gezondheid
Vlaams parlement	N-VA fractie
Politieke partijen	Groen
Andere adviesraden	Vlaamse Onderwijsraad
	Federale Adviesraad voor Ouderen (2)
Individuele/vrijwilligers	(7)
Lokale ouderenraad	Hasselt, Leopoldsburg, Tessenderlo, Waasmunster, Bredene, Temse, Wingene, Lokeren, Zwalm, niet-gespecificeerde ouderenraad, Herzele, Kaprijke-Lembeke-Bentille, Maldegem, Harelbeke, Gistel, Ardoorie, Ieper, Oostrozebeke (18)
Regionaal Platform Ouderenbeleidsparticipatie	(1)

Ontwikkelingsorganisatie	FOS socialistische solidariteit
Andere	VRT
	De Lijn
Totaal	63

Respondenten interne stakeholders	
Leden cat 1&2	Minderhedenforum
	CD&V-senioren
	ABVV-senioren
	OKRA
	Vlaamse Actieve Senioren
	Seniorenraad Landelijke Beweging
	Neos
	S-plus
	Grijze Geuzen
Toegetreden leden	ISO Antwerpen
	ISO Limburg
	ISO Vlaams-Brabant
	ISO (niet gespecificeerd)
	VVSG
	Fediplus
	Doof&Senior Vlaanderen
Totaal	16

Deelnemers focusgroepen	
Focusgroep directeurs en coördinatoren	Neos
	OKRA
	Senioren Landelijke Beweging
	S-Plus
	ABVV-Senioren
	Vlaamse Actieve Senioren
Focusgroep (externe) deskundigen	Extern deskundige commissie WMV
	Extern deskundige commissie WGZ
	Vertegenwoordiger Departement WVG afdeling welzijn en samenleving (Anne Van Der Gucht)
	Vertegenwoordiger Netwerk Duurzame Mobiliteit (Miguel Vertriest)
Focusgroep commissieleden	Voorzitter commissie WGZ
	Secretaris commissie Sport & Beweging
	Lid-deskundige commissie CLMP

	Lid commissie BEA & WMV
	Lid commissie CLMP
Focusgroep bestuur & team	Leden dagelijks bestuur + personeelsequipe